

DORIN BORDA

PRESA
ROMÂNESCĂ MUREȘEANĂ
(1910 - 1940)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

BORDA, DORIN

PRESA ROMÂNEASCĂ MUREȘEANĂ (1910-1940)/Borda Dorin

Târgu-Mureș: Editura ARDEALUL, 2010

ISBN 978-973-8402-93-5

I. Lădariu, Lazăr (Din somnul timpului, spre lumina nemuririi)

II. Poptămaș, Dimitrie (O lucrare de mare interes!)

III. Boldea, Iulian (Coperta IV)

**Carte apărută sub egida Fundației Culturale
„Vasile Netea”, Târgu-Mureș**

Coperta: Gheorghe Cimpoi

Fotocopii: Ilarie Gh. Opreș

Editura ARDEALUL

Târgu-Mureș, str. George Enescu nr. 2

Consilier editorial: Eugeniu Nistor

Apărut 2010

Copyright@ DORIN BORDA 2010

Toate drepturile rezervate

Format 16/61x86, coli tipo 20

Tehnoredactare: Gheorghe Cimpoi

DORIN BORDA

PRESA
ROMÂNĂ SCĂ MUREȘEANĂ
(1910 - 1940)

EDITURA ARDEALUL

2010

Motto:

„Libertatea noastră depinde de libertatea presei, iar aceasta nu poate fi limitată fără a fi pierdută”.

Thomas Jefferson

PREDOSLOVIE

O colecție de ziare, reviste cuprinde informații cu caracter divers despre istoria unei localități, a unui întreg ținut de pe cuprinsul țării. Cercetarea colecțiilor îți prilejuiește readucerea la lumină a unor fapte, întâmplări, oameni; înseamnă, totodată, o muncă titanică, laborioasă, o captivantă incursiune în timp asupra vieții sociale, politice, culturale. Și mai înseamnă o fotografiere a gândirii oamenilor din epoca în care s-au editat gazetele, revistele respective. Pornind de la aceste câteva considerații m-am încumetat în alcătuirea **Istoriei presei românești mureșene** de la începuturile ei. Prin cercetarea întreprinsă am dorit să contribuie la o mai bună cunoaștere a începuturilor și dezvoltării istorice a presei românești mureșene, presă insuficient studiată.

M-am străduit să înfățișez adevărul, convins că numai acesta durează. În numele lui am încercat să fructific moștenirea istoriografică pozitivă, regândind într-un anume fel istoria presei acestor meleaguri dintre Mureș și Târnave.

Conformându-mă surselor directe - ziare, reviste - resping afirmații categorice, înțelegerile și caracteristicile unilaterale ale unor fenomene ori evenimente pe care le-a trăit presa românească mureșeană de la 1910 și până la 1940. Adevărul înlătură judecățile părtinitoare și interesate. De ce ar fi interesate?

Istoria presei românești mureșene, pe care am încercat să o redau în cartea aceasta, este una de sinteză, de prezentare și evocare a principalelor etape, a evoluției sale spre propria definire, o sinteză în care amănuntele apar atunci când lămuresc, întregesc sau dau culoare evenimentelor. Lucrarea constituie o schiță a evoluției presei românești mureșene din perioada amintită, oprindu-se, în parte, asupra problematicii sociale, politice, culturale conținută, promovată în paginile ziarelor și revistelor. Lucrarea o consider doar ceea ce este de fapt, o succintă trecere în revistă a istoriei presei românești mureșene, neferită însă de lipsurile inerente oricărei lucrări de început și de o asemenea dimensiune.

Izvorul de bază în elaborarea lucrării l-au constituit colecțiile Bibliotecii Academiei Române, ale Bibliotecii Județene Mureș. Am cercetat, de asemenea, o serie de publicații privitoare la presa românească mureșeană, care însă, spre regretul meu, nu mi-au oferit date despre fenomenul publicistic mureșean. „*Bibliografia monografică a publicațiilor periodice mureșene (1795-1972)*”, datorată lui Dimitrie Poptămaș și Mózes Júlia, mi-au fost de mare ajutor, întrucât ea mi-a oferit indicații precise despre toate periodicele mureșene apărute în intervalul de timp 1918-1940. De un real folos mi-a fost cartea „**Memorii**” de Vasile Netea, apărută sub îngrijirea lui Dimitrie Poptămaș, cu un *Cuvânt înainte* semnat de un alt dedean, dr. Florin Bengean. Lipsa monografiilor, a izvoarelor relative despre această presă, nu m-au împiedicat să realizez, totuși, cel puțin ceea ce se cheamă o lucrare „documentată”.

Autorul

DIN SOMNUL TIMPULUL, SPRE LUMINA NEMURIRII

Aș așeza în capul gândurilor, pe care încerc să le aștern despre această așteptată carte, o fermă convingere a mea. Încumetându-se să ne lase nouă și urmașilor cartea „**Presa românească mureșeană (1910-1940)**”, colegul de breaslă, **Dorin Borda**, de sub pecetea vremii scoate din uitare aroma de foaie veche, îngălbenită, ca un vin vechi, situându-o printre necesitățile prezentului. Un demers al întoarcerilor spre anotimpuri parcă fermecate, într-o Transilvanie a fierberilor de dinainte și cea abia ieșită din valurile Primului Război Mondial. O Transilvanie a Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918, până în 1940, „borna” raptului rușinosului Diktat de la Viena.

Într-o realitate în care „Românul tîrnăvean” (1910-1914) era „întâia publicație periodică românească” pe plaiurile actualului județ Mureș, într-o vreme în care, „*până în anul 1918, la Târgu-Mureș nu exista decât o școală românească și nu apărea nicio publicație în limba română*”, se simțea nevoia presantă a apariției unor ziare și reviste ale românilor.

Rolul enorm revine ASTREI, „*care își descoperă chemarea și începe reorganizarea despărțămintelor ei, care atrag, în primele momente, un număr impresionant de membri*”. Îndemnul savantului Nicolae Iorga, aflat, în 1921, pentru câteva

ore, la Târgu-Mureș - „*De ce nu scoateți o gazetă românească?*” - este urmat de apariția publicațiilor și de afirmarea unor nume în literatură și în viața social-politică, cu semnificative contribuții la afirmarea climatului spiritual al vremii.

În atmosfera de după 1 Decembrie 1918, stimulative pentru spiritualitatea artistică românească, guvernată de entuziasmul tineresc al celor care au făurit Unirea cea Mare, intelectuali mureșeni, unii luptând cu arma în mână pentru împlinirea unui ideal, au constituit acel număr impresionant de personalități din Ardealul aceluși timp, pentru o „*determinare a direcției sintetizatoare*” a acelor vremuri. Ei sunt cei care au sfințit acel areal cultural stimulat. Ei sunt înaintemergătorii iubitori de țară românească! „*Libertatea Ardealului - spunea cândva Pompiliu Constantinescu - nu este numai o contribuție a unei provincii; ea este un element al unei structuri spirituale complexe, structura românească*”.

În aceste condiții, sub aceste premise încurajatoare, urmare a entuziasmului începuturilor, dar și cu sacrificii materiale, ei au semnat certificatele de naștere ale aparițiilor din publicistica mureșeană, numite: „Mureșul” (propunându-și să ducă din casă în casă „*făclia de lumini binefăcătoare*”, într-o „*zidire de suflet românesc*”), „Drum drept”, „Reînvierea românească” (preocupându-se de „*soarta românilor din ținuturile secuizate*”), „Renașterea Mureșului”, „Glasul Poporului”, „Sămănătorul” (organ al ASTREI, „*la temelia încercării noastre - se spunea în program - vom pune ideile de cultură și de patriotism*”), „Târnava” („*către țărani noștri ne vom îndrepta gândul în primul rând!*”), „Vocea Târnavei Mari”, „Viitorul Târnavelor”, „Roata”, „Dreptatea Târnavelor”, „Deșteptarea Târnavelor”, „Plugul”, „Glasul șomerilor”, „Ogorul”, „Orașul”, „ASTRA”, „ASTRA - Reghin” și altele.

Din somnul timpului, spre lumina nemuririi

Apărute la Târgu-Mureș, la Reghin, la Sighișoara, la Târnăveni, deopotrivă, unele chiar având soarta unor efemeride, dar aureolate și de mândria de a fi „*prima apariție*”, la un loc, constituiau acea nobilă, patriotică, strădanie, de a sprijini supraviețuirea culturii românești pe aceste meleaguri.

Fie că-i vorba despre „Jar și slovă”, „Scânteieri”, „Îndemnul”, despre „Soimii”, „Știință și Progres” sau despre „Progres și Cultură”, despre publicațiile școlare și calendaristice, despre almanahuri, anuare școlare, directorii, redactorii, colaboratorii acestora, toți dăruiți unei chemări și propășirii neamului, au așezat pământul natal în rotundul visurilor lor, pentru a trece clipa dincolo de uitare. Ei, pe numele lor: Vasile Netea, Nicolae Albu, Maximilian Costin, Ion Th. Ilea, Ștefan Baci, Traian Chelaru, Corneliu Albu, Septimiu Bucur, Al. Ceușianu, David Lazăr, George Popa, Eugen Nicoară, Ovidiu Papadima, Alexandru Sahia, Ion Bozdog, Vasile Hondrilă, Vasile Al. George, Dumitru Mărtinaș, V.B. Munteanu, Ion Agârbiceanu, Teodor Megieșan, Grigore Ciortea, Elie Câmpeanu, Traian Popa, Ioan Maloș, Mihail Pinte, Ilie Șandru, Iuliu Hațieganu, Eustațiu Mărculescu, Iacob Timiș, René Larchet, Arthur Dupont, Emil Viciu, I.D. Todoran, Nicolae Sălăgean, Mihail Demetrescu, Istrate Drăgușin, Nicolae Sulica, Aurel Filimon, Zeno Vancea, Aurel Ciupe, Mircea Streinul, Ioan Cismaru, Emil Dandea, Radu Stanca, Victor Papilian, Aurel Holircă, V. Copilu-Cheatră, Horia Petra-Petrescu, Mihail Tomșa, convinși că pe aici a trecut vremea „*semnului poruncii unor ispravnici*”, sub care era așezată, nu până demult, existența românilor ardeleni, de cei care ar fi dorit mult să trăim noi, românii, doar într-o prelungită, veșnică noapte, au constituit acele așteptate iluminări ale timpului.

Ei au răzbit, în ciuda tuturor greutăților. În rotundul visurilor lor, au așezat viața alături de jertfă. Asta au înțeles ei atunci, aici, unde cândva a bătut, amenințător, Crivățul vremurilor potrivnice, pornite din năzăririle unora. Ei fac parte din eternitatea și dăinuirea unui neam!

Colegul nostru de breaslă, Dorin Borda, spre îmbogățirea clipei și a aducerii aminte, adună, legându-le cu firul de aur al timpului, nume de publicații, pagini și idei „*învechite în istoria catedralelor Transilvaniei*”, ca sacră datorie față de înaintemergători.

Cartea „**Presa românească mureșeană (1910-1940)**” constituie o invitație, de fapt, la studierea și înțelegerea semnificațiilor unui nobil demers. O trudă de a scoate din somnul timpului, spre lumina nemuririi, a unor pagini ale dăinuirii, plecând de la convingerea că noi, ființe lăsate de Dumnezeu, suntem trecători și muritori. Cartea, însă, rămâne!

LAZĂR LĂDARIU

O LUCRARE DE MARE INTERES!

A scrie o istorie a presei mureșene este un act de mare curaj și de răspundere. Lucrarea „**Presa românească mureșeană (1910-1940)**”, elaborată de Dorin Borda, nu este o încercare, ci o reușită, iar finalizarea ei este rezultatul unei îndelungate cercetări în bibliotecile și arhivele județului, precum și în cele care au beneficiat de Legea depozitului legal între cele două războaie mondiale.

Județul Mureș-Turda, așa cum se numea la Marea Unire din 1918, din care va rezulta peste timp județul Mureș, cu reședința administrativă la Târgu-Mureș, a evoluat în condiții cu totul speciale, chiar față de cele din Transilvania. Anii antebelici au constituit o perioadă de apogeu a presei maghiare. Situația de aici ar putea fi explicată cu efectele unor legi speciale prin care populația românească nefăcând parte din populația receptă a Transilvaniei, dreptul de așezare în Cetate era îngrădit. Acest lucru se întâmpla în ciuda faptului că orașul medieval și mai apoi modern era înconjurat de o salbă de localități în bună parte românești. Al doilea argument ar fi putut să fie stadiul de instrucție și educație ca efect tot al acestei consecințe, situație neconvingătoare, deoarece în Târgu-Mureș erau citite „Gazeta de Transilvania”, „Telegraful Român”, „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, „Transilvania”, publicații care aveau mulți colaboratori din zonă.

Cu toate acestea, până la Unirea Transilvaniei cu România la 1 Decembrie 1918, aici nu a apărut nicio publicație

românească, consecință a ignorării existenței românilor și a intereselor culturale.

În anii Dualismului Austro-ungar, stăpânirea de atunci își consolida autoritatea social-culturală și politică pe seama îngrădirii celor mai elementare și mai de preț drepturi, liberul acces la învățătură, cultură și folosirea limbii, implicit prin presă. În ajunul Primului Război Mondial periodicele mureșene oscilau între 40-50 de titluri (înțelegem prin acestea ziarele, gazetele, jurnalele, revistele, anuarele, calendarele, dările de seamă etc.). Ele scad sensibil în timpul războiului, ca apoi să se stabilească în anii administrației românești la 25-30 de titluri anual.

Astfel, noile autorități au menținut tradiția populației autohtone, impunând pentru prima dată în istoria localității, la începutul anului 1919, o publicație oficială a județului denumită „**Murăș - Turda**”, a cărei apariție data din anul 1900.

Transformările survenite prin introducerea noii administrații, accesul românilor în instituțiile administrative ale statului, înființarea liceelor, creșterea numărului intelectualilor români - funcționari, profesori, oameni de afaceri - liberul acces al românilor la cultură prin instituțiile de profil, bibliotecă, muzeu, Palat al Culturii, au dus la recuperarea în timp scurt a presei politice, de informare și cultură. Bazele au fost puse de foia economică-socială „**Ogorul**” (1920-1922); săptămânalul politic „**Mureșul**” (1922-1927, 1936-1938); foaia pentru interesele sociale și financiare ale administrației urbane „**Orașul**”, de revistele școlare, între care s-au remarcat „**Îndemnul**” (Liceul „Al. Papiu Ilarian”) și „**Șoimii**” (Liceul Militar „Mihai Viteazul”), de cele politice, dar mai sensibil datorită deselor modificări în ascensiunea partidelor la conducere și a condițiilor precare de susținere financiară, așa cum a fost în cazul publicațiilor „**Mureșul**” (organ al PNT, 1922-1928), „**Viitorul Mureșului**” (organ al Partidului Național Liberal, 1925-1926), „**Glasul Mureșului**” (organ al Partidului Național Liberal, 1934-1940), „**Mișcarea Mureșului**” (organ al P.N.L., aripa

Gh.I. Brătianu, 1936-1937), „**Drum drept**” (Partidul Național Creștin, 1936-1938) ș.a.

Literatura era agreată în aproape toate publicațiile timpului cu profil de informare și cultură. Ion Chinezu, profesor la Târgu-Mureș, colabora la „**Mureșul**”. Publicistica literar-istorică era bine reprezentată în „**Progres și cultură**”, revistă a Asociației învățătorilor (1933-1938), și, mai ales, prin încercările de promovare a literaturii prin „**Clipa**” (1936-1937), „**Jar și slovă**” (1937), „**Scânteieri**” (1938-1940).

De fapt, deceniul al 4-lea al secolului trecut în publicistică era predominat spiritul, agerimea și iscusința tânărului Vasile Netea, colaborator la aproape toate publicațiile mureșene și inițiator de gazete și reviste.

Scriind mai târziu despre cenzură, în „**Alte note - 1980**”, istoricul și publicistul făcea o mărturisire în urma truncherii unui text, scriind că „*Și cu această ocazie am făcut constatarea că după 51 de ani de scris publicistic și ziaristic n-am putut scrie liber decât 10 ani (1918-1937), în toți ceilalți scriind să fiu cenzurat de către dictaturile vremii*”. Aceștia erau anii petrecuți la Reghin și Târgu-Mureș.

Deliberat am omis două centre culturale importante prin specificul lor românesc și sășesc: Târnava Mare, cu sediul la Sighișoara - Dumbrăveni, și Târnava Mică, cu sediul la Târnăveni - Mediaș. La acesta din urmă presa românească se afirmă mult mai devreme, în anul 1910 prin foaia ocazională „**Românul târnăvean**”, apărut cu intermitențe (1910; 1913-1914; 1919; 1926; 1928; 1934-1936). Parte din aceste județe au fost încorporate la Regiunea Mureș, în anul 1960, în urma unor reorganizări administrative, rămânând apoi în județul Mureș, aducând cu ele întreaga zestre culturală făurită în decursul timpului, lucru deloc de neglijat.

Incursiunea și interesul pentru trecutul presei românești mureșene continuă și constituie în același timp o preocupare

a istoricului literar Melinte Șerban, urmată de bibliografia monografică „**Publicații periodice mureșene 1795-1972**”, alcătuită de Dimitrie Poptămaș și Mózes Iúlia și de istoricul Vasile Netea, mentor și diriguitor al acesteia.

Dorin Borda, bibliotecar format la o școală de specialitate, cu stagiu de activitate în instituția cărții mureșene - Biblioteca Județeană Mureș - absolventul Facultății de Ziaristică din București, iar apoi gazetar la cotidienele târgumureșene „Steaua roșie” și „Cuvântul liber”, își fructifică acum o cercetare îndrăgită încă din anii de la Bibliotecă, având la dispoziție un fond de periodice mureșene nerestricționat la Târgu-Mureș, pe care l-a cunoscut și studiat, a continuat cercetarea, documentarea în Biblioteca Academiei Române. Din aceste preocupări s-a născut ideea unei istorii unitare după ani și ani, o privire retrospectivă încheată, scrisă cu experiența și pricepera jurnalistului.

Lucrarea domnului Dorin Borda este structurată în șapte capitole: Considerații privind apariția și dezvoltarea presei românești mureșene; Presa social-politică; Publicații social-culturale; Presa literară; Publicații școlare și pedagogice; Publicații cu conținut divers, cu cel de suflet, din respect pentru omul care i-a îndrumat pașii în interesul pentru temă, nimeni altul decât Vasile Netea, capitolul numit Ziare și reviste în „Memoriile” cărturarului dedean.

De mare preț sunt indicii de orientare în lucrare (de nume, alfabetic, cronologic și pe localități).

„**Presa românească mureșeană (1910-1940)**” reprezintă o lucrare de mare interes pentru cercetători și pentru informarea doritorilor de cunoaștere a domeniului într-un spațiu delimitat administrativ, dovedește interesul cititorilor români pentru cultură, cunoștințe și informare, care în decursul a numai două decenii, în pofida unui trecut vitregit de istorie, și-au recuperat drepturile și libertățile așa cum au evoluat ele în toate provinciile românești.

DIMITRIE POPTĂMAȘ

Capitolul I

CONSIDERAȚII PRIVIND APARIȚIA ȘI DEZVOLTAREA PRESEI ROMÂNEȘTI MUREȘENE

Pornim la drum și ne adâncim în trecutul presei românești mureșene. O istorie adevărată dacă e să ne raportăm și la anul 1910, care se întinde pe distanța a peste douăzeci de ani. Este, așadar, vorba despre publicațiile periodice apărute pe raza actualului județ Mureș, între 1910-1940, cu o întrerupere de mai mulți ani. Se știe prea bine că presa constituie un important factor de răspândire a ideilor, a științei și literaturii, de manifestare a limbii naționale. Referindu-ne, de la bun început, la mijlocul secolului al XIX-lea, în Transilvania presa se avântă spre cititor, iese în lume cum se spune, și consemnează fapte editoriale în principale orașe de dincoace de Carpați. Dar, majoritatea periodicelor erau în limbile maghiară și germană. Foi românești erau puține în raport cu numărul populației și cu nevoile social-politice, economice și culturale ale celor vorbitori (majoritari) a unei alte limbi în afară de maghiară și germană. În politica sa anticulturală, nobilimea maghiară și-a îndreptat ascuțișul împotriva românilor transilvăneni. Situația aceasta s-a răsfrânt și asupra vieții politice, sociale, culturale ale românilor din ținutul Mureșului, de până la Unirea cea Mare de la 1 Decembrie 1918. De pildă, Târgu-Mureșul era unul dintre foarte puținele

orașe ciscarpatine în care n-a apărut niciun ziar românesc. Cauzele acestei lacune au fost determinate de regimul politic al timpului, care, pe lângă legi și dispoziții cu caracter local, a frânat neconținut așezarea și dezvoltarea în oraș a elementelor românești. Aceste cauze li se adăugau numeroasele piedici puse în calea înființării unor instituții cultural-economice românești, care să poată, susține anumite organe de presă. Pe de altă parte, situația materială precară a majorității populației românești rurale a determinat o receptare relativ târzie a aceluși apel către publicul românesc, în vederea apariției și dezvoltării presei în Mureș.

Lucrurile au fost mai puțin dure în fostul județ Târnava Mică, unde, la Diciosânmărtin (Târnăveni), a apărut între anii 1910-1914 ziarul „**Românul târnăvean**”, imprimat la Tipografia seminarului teologie din Blaj. Este, de altfel, întâia publicație periodică în limba română care vede lumina tiparului pe plaiurile mureșene. Îndată după înfăptuirea actului Unirii Transilvaniei cu Țara-Mamă, în 1919, „Românul târnăvean” va apărea ca organ politic independent sub redacția lui Zaharia Boilă, care a semnat articole și sub pseudonimul George Ohăbeanu.

Deși lipsiți de avantajele unei presei locale, românii mureșeni n-au rămas, totuși, în afara mișcării publicistice a vremii, fiindcă ceea ce nu au putut face acasă la ei, au făcut cu insistență la celelalte publicații transilvănene. La ziare și reviste românești ei au colaborat atât cu corespondențe despre viața politică și culturală mureșeană, cât și cu scrieri de natură literară, economică. Astfel, prin scrierile lor, au adus la cunoștința publicului cititor din alte zone numeroase realizări, nume de colaboratori, Vasile Popp, Ioan Rusu, Alexandru Papiu Ilarian, Iosif Hodoș, Ioan Pop Maior, Partenie Trombitaș, Simion Popescu, Teodor Ceonța, Patriciu Barbu, Zaharia Boiu, Virgil Onițiu, Simion C. Mândrescu.

Capitolul I - Considerații

Unirea Transilvaniei cu România avea să deschidă o epocă nouă atât pentru viața românilor, cât și pentru cea a minorităților conlocuitoare. Condițiile social-politice determină crearea unei noi administrații, a unor noi instituții economice și culturale, a reorganizării întregului sistem de învățământ. Energiile românești țâșnesc pretutindeni cu forță fecundă, dornice și capabile de inițiative, de realizări viguroase în aproape toate domeniile. Suflul lor va băntui tumultos, benefic și la Târgu-Mureș, oraș în care până la anul 1918 nu exista decât o școală românească și nu apăruse nicio publicație în limba română. În această parte a țării, problemele ce se puneau ieșeau din cadrul obișnuit, ele purtând un caracter specific nu numai din punct de vedere național, dar mai ales social. Evident, perioada următoare realizării Marii Uniri a însemnat pentru publicațiile românești una de debut, de începuturi în toate direcțiile.

ASTRA își descoperă chemarea și începe reorganizarea despărțămintelor care atrag, în primele momente, un număr impresionant de membri. La Târgu-Mureș, activitatea ASTREI s-a redus la înființarea unor instituții culturale, la dezvoltarea învățământului și la editarea unor ziare efemere, sugrumate repede de un politicianism, care tindea să devină o piedică, mai cu seamă în calea culturii. Dar, intelectuali inimoși ca Nicolae Sulica, Ion Bozdog, Vasile Al. George, Ion Vancea, Grigore Ciortea, Traian Popa, Aurel Filimon, Ion Chinezu, și-au câștigat meritele prin valoarea efectivă a realizărilor. Ei au arătat drumul adevărat pe care trebuie să se întâlnească toate eforturile cinstite, toate energiile creatoare. Se crea astfel un climat favorabil pentru apariția periodicelor românești mureșene, și prin deschiderea

unui liceu de băieți, a unuia de fete, a câte unuia industrial, comercial, unitar, precum și a unei școli normale, care au înlesnit formarea de intelectuali valoroși ce se vor manifesta puternic pe tărâm cultural.

Publicistica românească mureșeană a debutat și ea paralel cu editarea gazetei oficiale „**Murăș-Turda**” (1919-1949), prin anuarele liceelor „Al. Papiu Ilarian” și „Unirea”, prin cel al Școlii de Arte și Meserii din Târgu-Mureș. La început, anualele au avut un caracter pur administrativ, pentru ca apoi, îndeosebi cel al Liceului „Papiu”, să se transforme în adevărate culegeri de studii, de cercetări științifice și literare. Deosebit de apreciate au fost mai ales anuarele din anii 1929, 1930, 1935, în care Nicolae Sulica a publicat substanțialele sale studii, intitulate „*Clasicismul greco-roman și literatura noastră*”, „*Eminescu și clasicismul latin*”, iar I.D. Martinaș a scris „*Despre educația eroică*”, despre „*Literatură și educație*”.

Buletinele județene și anuarele școlare vor prefața și alte apariții publicistice de gen în orașele Reghin, Târnăveni, Sighișoara. Dintre acestea, exemplificăm „**Anuarul Liceului din Sighișoara**” (1927/1928, 1929/1930, 1932/1933), în paginile cărui Horia Teculescu a publicat remarcabila sa culegere de folclor, purtând titlul „**Pe Mureș și pe Târnave**” („Flori înrouate”).

De la buletinele județene și anuarele școlare, după 1920 încep să iasă de sub teascurile tipografiilor din Târgu-Mureș, Reghin, Sighișoara, Târnăveni un ziar, o revistă. Ele vor îmbrățișa aproape toate genurile de publicistică, având să dea adevărata măsură a vieții locale. Neîndoios, prioritatea

Capitolul I - Considerații

aparținerea publicațiilor de natură social-economică, culturală, literară, științifică. În paginile lor, ele au reflectat cu mai mult temei adevăratele probleme ale timpului. Spre deosebire de periodicele politice, adevărate anexe ale diferitelor partide, cele dintâi au dat măsura viabilității lor, au izbutit să adune în jurul lor un mai mare număr de colaboratori și cititori. Viața spirituală a locuitorilor județului Mureș, integrată organic în cea a întregului teritoriu al țării noastre, își făcea intrarea și pe calea presei, în marea cultură românească.

Exceptând buletinele, monitoarele, rapoartele, dările de seamă, foile ocazionale, publicațiile în mai multe limbi, se poate afirma că, între 1910 - 1940, în județul Mureș, au fost editate mai mult de 75 de ziare, jurnale, gazete, reviste. Prioritatea o deține, cum era și firesc, orașul Târgu-Mureș, ca centru spiritual, urmat de Sighișoara, Reghin și Târnăveni. Dar, recurgându-se la o completare retrospectivă într-o viitoare lucrare, s-ar realiza ceea ce numim o legătură între istoria presei românești mureșene, de la 1910 la 1940, și cea de după al Doilea Război Mondial. S-ar ajunge astfel la un tablou complet asupra așa-numitului „câine de pază al democrației”, care a fost și este presa!

Capitolul II

PRESA SOCIAL-POLITICĂ

Drept consecință a desăvârșirii unității naționale, prin unirea Transilvaniei cu România, și presa se diversifică, alături de alte preocupări în diferite domenii de acțiune. În „interiorul” ei au loc transformări, înnoiri conforme cu condițiile economice, sociale, politice. De pe arena publicisticii dispare presa conservatoare. Presa oficioasă, ca să o numesc așa, suferă modificări privind orientarea ei în concordanță cu deplasările și regroupările survenite în rândul claselor stăpânitoare, ale formațiunilor politice. Presa independentă, care, formal, nu se declara pentru un partid anume, se lărgeste cunoscând și ea modificări corespunzătoare momentului istoric dat. În presa burgheză și-au găsit expresie pozițiile și ideile diferitelor partide politice. Forțele principale care se confruntau în lupta pentru guvernare erau partidul Național Liberal și cel istoric - Partidul Național Țărănesc.

Însă, Târgu-Mureșul și regiunea Mureșului în principal au fost un teren virgin pentru presa politică românească. În această zonă nu apăruse până în anul 1920 niciun ziar românesc. Ca metropolă a Câmpiei Transilvaniei (din estul ei), Târgu-Mureșul trebuia să devină un centru publicistic de unde, pe cât posibil, curentele politice și sociale să pornească ofensiva pentru afirmarea principiilor lor. Ca atare, între cele două războaie

Capitolul II - Presa social-politică

mondiale, la Târgu-Mureș și în celelalte orașe apărținătoare astăzi județului Mureș, au fost editate diferite periodice cu conținut politic, ca organe ale partidelor aflate în competiție pentru cucerirea puterii. Periodicele de la Târgu-Mureș, dar în special cele apărute la Sighișoara, s-au arătat preocupate exclusiv de interesele și de rivalitățile conducătorilor locali. Cea mai mare parte din paginile lor erau ocupate de polemicile cu caracter personal, în locul problemelor obștești, stăruitor vehiculate în programele lor. Cu toate acestea, remarcăm faptul că în foiletoanele publicate în paginile unora dintre periodicele cu caracter politic, s-au putut strecura, datorită unor intelectuali dornici de a vedea și presa politică situată la un alt nivel, și evocări istorice, cronici literare, articole și culegeri de folclor, poezii originale.

Odată cu ajungerea la cârma țării a unui partid, apăreau imediat și ziarele care-l reprezentau. Dar, neîndoios lucru, existau și gazete ale opoziției.

Cutreierând Ardealul, în vara anului 1921, Nicolae Iorga a poposit câteva ore și în Târgu-Mureș. Cei mai mulți dintre români n-au aflat de prezența marelui istoric și savant, decât abia după ce plecase. Cu extraordinarul simț al realității, Nicolae Iorga a dat un sfat celor grupați în jurul lui, un îndemn din acelea în urma cărui răsar întotdeauna o faptă bună: „*De ce nu scoateți o gazetă românească...?*” Cuvintele acestea veneau să trezească la viață o mai veche plănuire a românilor târgumureșeni. Cei mai mulți și-au dat seama că, mai ales aici, primul pas ce trebuia făcut pentru a ieși din amorțeala în care vegetau, era înființarea unei gazete. Așa se face că în anul 1922 apare la Târgu-Mureș

un organ politic redactat de un comitet, organ de presă intitulat „**Mureșul**”. La începuturi a fost oficios al partidului Național Liberal. Începând însă cu 1 martie 1936 devine organ al Partidului Național Țărănesc. Politica era foarte puțin prezentă în paginile „Mureșului”, de aceea el avea un pronunțat caracter social. Întâlnim articole care tratează probleme referitoare la sănătate și apărarea ei, bolile infecțioase, la școală, la aspectele edilitar-gospodărești, la problemele ce vizează interesele economice și culturale ale oamenilor. Din gazetă nu au lipsit știrile cu caracter local, nici întâmplările mai însemnate din țară.

„Mureșul” nu a avut o periodicitate regulată. La 28 iunie 1927 își întrerupe activitatea, reluând-o la 1 martie 1936, după ce slujise interesele obștești ale populației mureșene, mai mult ca cele politice. „Mureșului” îi vor urma, sau vor coexista cu el, „**Viitorul Mureșului**” (1925), „**Glasul Mureșului**” (1934), „**Mișcarea Mureșului**” (1936), toate organe ale partidului Național Liberal. Apărut la 5 septembrie 1925, sub direcția lui Mihail Dragoș, „Viitorul Mureșului” își formulează în articolul program, „*Cuvânt înainte*”, ideile după care se va călăuzi în activitatea sa. „*Viitorul Mureșului*” va merge din casă în casă, ducând făclia de lumină binefăcătoare, fără a avea alt gând decât zidirea aceluși suflet românesc de care avem nevoie în zilele de astăzi și fugind de atacuri și de polemici, care aduc ura și vrajba între frați... El deschide coloanele sale tuturor problemelor de viață românească... problemelor care în mod deosebit se pun în această latură a țării, mai accentuat ca oriunde”.

Într-adevăr, grație conducătorului ei, gazeta a fost departe de tumultul vieții politice zgomotoase. Conținutul articolelor publicate în cele aproximativ cinci luni de existență a ziarului, dovedește că programul și orientarea sa au corespuns intențiilor

Capitolul II - Presa social-politică

pentru care a fost creat. Intenții laudabile, care-l califică ca pe un ziar progresist, nereacționar.

Celălalt ziar al Partidului Național Liberal, numit „Glasul Mureșului”, a ieșit la lumină în ziua de 22 noiembrie a anului 1934, avându-l ca director pe Maximilian Costin. La apariția periodicului, la Târgu-Mureș nu exista nicio altă gazetă politică românească. Număr de număr, săptămână de săptămână, gazeta a reprezentat neconținut ideologia P.N.L., făcând cunoscute înfăptuirile sale. În lupta cu adversarii politici, gazeta s-a folosit de argumentele și faptele Partidului Liberal. De fapt, tot rostul acestei gazete îl găsim în dorința de a aduce public la cunoștință faptele, ideile P.N.L., de a îndruma opinia publică spre creatorii înfăptuirilor liberale. În articolul program se afirmă că „*Glasul Mureșului*” este un ziar ce urmărește cu deosebire desfășurarea vieții politice în acest ținut, având atitudini răspiccate și convingeri manifestate cu fermitate sub egida Partidului Național Liberal”. Dacă ar fi să rezumăm pe scurt atitudinea ziarului, aceasta a fost următoarea: iubire și devotament față de P.N.L.; o oarecare obiectivitate față de celelalte partide; înțelegere și sprijin față de problemele culturale locale și județene; front energic împotriva presei minoritarilor, ori de câte ori aceasta a trecut dincolo de adevăr și de buna-cuviință.

Deși ziar politic, și mai ales organ al unui partid, el a dat o deosebită atenție manifestărilor culturale din Mureș. Gazeta a avut în cuprinsul ei o pagină permanentă pentru preocupări în afara politicii, cu intenția de a oferi cititorilor un material cât mai variat și folositor. „*Pagina de cultură*”, căci la ea facem vorbire, a fost deschisă tuturor năzuințelor și problemelor

culturale, științifice care interesează județul. În pagină a fost ținută o evidență reală a mișcării culturale din ținutul Mureșului, ducându-se cuvânt de îmbărbătare a celor ce o scriau, pentru toți care din obscure cătune sau de la orașe, prin grai, prin scris, prin fapte contribuie la răspândirea culturii în popor. În fiecare număr a fost publicată o poezie, un articol cultural, însemnări diverse pe marginea realizărilor culturale, recenzii, note, impresii, doine și balade mureșene. Deopotrivă, gazeta s-a adresat atât intelectualilor, meseriașilor, cât și țăranilor. Pe cei dintâi i-a chemat să contribuie cu lumina minții lor la luminarea celor din urmă, iar pe cei din urmă să-i informeze cu ceea ce se întâmplă în lumea economică și culturală. Odată cu dizolvarea tuturor partidelor politice, „Glasul Mureșului” va deveni gazetă românească de îndrumare națională, economică și culturală. Aceasta se va petrece începând cu numărul 126 din 27 februarie 1938.

După cele scrise despre această gazetă, m-aș opri asupra unui eveniment care a avut loc la Târgu-Mureș, eveniment evidențiat în coloanele „Glasului Mureșului”. Este vorba, despre Congresul studentesc legionar din 3-5 aprilie 1936. Mai întâi însă să transcriem un fragment din lucrarea doctorului în istorie Mihai Fătu și Ion Spălățelu, intitulată „*Garda de fier. Organizație teroristă de tip fascist*”. Citez din capitolul „Cu echipele morții spre putere” - „*Puternica adversitate a maselor față de fascism, impresionanta ridicare la luptă a unor largi categorii de cetățeni, orientarea net nazistă a politicii externe a României trezeau furia neputincioasă a conducătorilor Gărzii de fier... Inițiat de Codreanu, „congresul” trebuia să sugereze forța legionarismului, să creeze în rândurile membrilor Gărzii de fier o stare de spirit propice acțiunilor de anvergură plănuite de șeful ei. Cultul*

Capitolul II - Presa social-politică

morții, inoculat cu atâta stăruință de-a lungul anilor, trebuia să-și dea roadele. Autoritățile, dovedind o largă înțelegere și generozitate, au pus la dispoziția legionarilor trenuri, alimente, clădiri pentru a fi găzduiți, săli pentru adunările congresului. Ministrul de interne, din binecunoscutul fond al ordinii publice, le-a donat importante sume de bani, iar guvernul l-a delegat pe Eugen Titeanu pentru a se ocupa personal de organizarea congresului. Pe întreg parcursul drumului spre Târgu-Mureș, legionarii s-au dedat la cele mai revoltătoare acte huliganice, printre care profanarea plăcii instalate în memoria lui I.G. Duca pe peronul gării Sinaia. Adunarea bandelor legionare - „Congresul” - la care (după cum consemna ziarul „Mureșul”, nr. 3, 15 aprilie 1936, la rubrica „Știri” - n.n.) participa și un trimis al lui Hitler, s-a deschis la 3 aprilie 1936, iar orientarea sa a fost precizată din primul moment prin cuvântul comandantului legionar Gh. Furdui. A urmat cea mai sinistă mascaradă, cea mai tragică manifestare de pervertire obscurantistă. Asasinatul era declarat drept hotărâtoare - și unică - armă în lupta politică împotriva tuturor celor considerați dușmani ai Gărzii de Fier (Nicolae Titulescu, Virgil Madgearu, dr. Nicolae Lupu, Armand Călinescu și alții.)”. Dar, cum a reflectat în coloanele sale desfășurarea lucrărilor congresului, ziarul „Glasul Mureșului”?

În numărul 57 din 5 aprilie 1936, „Glasul Mureșului” a publicat o notă în care se urează studențimii „Bun venit” la congresul lor. Apoi, în nr. 38 din 25 aprilie 1936, redacția ziarului tipărește și redă un amplu articol, purtând titlul „Congresul studenților români creștini”. Se precizează în articol că „au sosit în orașul nostru aproape 4.000 de congresiști, care au fost încartiruiți la internatele diferitelor școli, la hotelurile și particulari”. În continuare este redat cuvântul de salut rostit

de primarul orașului, dr. Emil Dandea. Gazeta nu suflă o vorbă despre adevăratul scop al congresului, despre caracterul și orientarea lui. Oare nu se știa nimic de toate acestea? Greu de presupus din moment ce în articolul citat se menționează că „*s-au produs și unele manifestațiuni și afirmațiuni care nu trebuiau să aibă loc la Congresul uniunii naționale a studenților creștini din România. Apoi, cu regret a trebuit să constatăm că... conducătorii congresului au păcătuit neasemuit mai mult ca oricare partid vreodată! S-au rostit jigniri și făcut gesturi nedemne de oameni, serioși*” („Glasul Mureșului” nr. 58 (25 aprilie), 1936, pag. 3 - n.n.).

Și alte ziare politice au apărut la Târgu-Mureș în perioada anilor 1928-1940, ca de pildă, „**Drum drept**” (1936), „**Reînvierea românească**” (1937), „**Renașterea Mureșului**” (1939). Câteva cuvinte despre primele două.

Organ al Partidului Național Creștin, Organizația Mureș, „Drum drept” are o viață scurtă, de aproximativ trei ani (15 aprilie 1936-9 februarie 1938). Ziarul a avut un pronunțat caracter politic; a slujit doctrina, programul și ideile care stăteau la baza organizării și activității P.N.C. Deodată cu nașterea sa, „Drum drept” este cel puțin pretențios când se recomandă singur: „*este singurul ziar din Ardeal care luptă pentru drepturile neprecupețite ale românilor*”. Dar se dezmințe el însuși fiindcă în tot cuprinsul celor șase pagini câte avea nu are niciun cuvânt despre drepturile cetățenilor sau vreo evoluție pozitivă de interes public. Ba, mai mult, îi cheamă pe români să se ferească de „*vântul frontului popular, cel nimicitor*”. Prin polemica sa permanent întreținută, prin atacarea, fără o solidă documentare,

Capitolul II - Presa social-politică

a unor persoane, acest ziar a fost orice, numai drum drept, nu! A fost un „organ” al urii și învrăjbirii românești!

„Reînvierea românească”, organ de luptă antirevizionistă și de românizare, a apărut în noiembrie 1937, mai întâi sub auspiciile Comitetului Asociației Profesorilor din Târgu-Mureș (un singur număr), avându-l ca director pe G. Tîrnăveanu. Apoi, cu numărul 2 din luna martie, trece sub custodia grupării Reînvierea românească. Impunătoare, bogată în pagini și în studii serioase, publicația aceasta periodică se ocupă în special cu trecutul românilor de pe aceste meleaguri și a populației românești secuizate cu forța. În paginile „Reînvierii românești” au publicat articole G. Tîrnăveanu - „*Problema românilor din finiturile secuizate*”; G. Popa Lisseanu - „*Secuii în cronicile medievale*”; Nicolae Sulica - „*Contribuția la istoria vechimii elementului românesc și a circulației cărții românești în regiunile secuizate*”. Publicația conținea și o rubrică de polemici în chestiuni literare; una care se ocupa cu problemele didactice; o rubrică de cronici și de recenzii de cărți. Nu lipseau maximele și cugetările.

Ca și Târgu-Mureșul, orașul era locuit de români, maghiari, în conviețuire cu mulți germani. Aceștia, ca națiuni privilegiate, beneficiau încă înainte de Primul Război Mondial de toate drepturile consfințite de legile statului austro-ungar, pe când populației românești i se interzisese chiar și dreptul de a avea școli în limba națională. După Unire se simțea și la Reghin, în satele din vecinătate, necesitatea consolidării unității spirituale și de cultură. Spre aceste deziderate se îndreptau gândurile unor intelectuali din burgul amorțit în pragul celui de-al treilea

deceniu, susținute și de primele inițiative ale ASTREI, care dorea să refacă ceva din strălucirea ei de altădată. Și la Reghin, primele ziare care vor apărea vor fi politice. Cel dintâi, după Unirea cea Mare, a fost „**Glasul Poporului**”. Iese pe piață la 11 octombrie 1923 în tipografia inginerului Florea Bogdan, sub direcția sa ca organ personal. Ziarul servea interesele Partidului Poporului, deși nemărturisit, acest fapt se poate deduce din tonul pe care-l aveau față de formațiunea politică amintită, față de acțiunile ei. Sub masca culturii, în săptămânalul de la Reghin se făcea o bună propagandă electorală în vederea alegerilor de senatori. Orgoliul și îngâmfarea, atât de proprii unor oameni dornici de celebritate, n-au îngăduit să nu-și trădeze de la bun început intențiile de foarte puțină exprimare culturală. Era un organ de propagandă, nu de cultură. Așa cum se spune și în programul său, era un mijloc de a se oferi informații politice, povețe agricole și lămuriri celor de la sate în privința reformei agrare și a mersului acesteia în ținutul Reghinului. Este însă adevărat că în paginile gazetei săptămânale se publica și ceva cultură, redusă la câteva versuri semnate T.A. Bogdan. Acest lucru nu întărește ideea, nu-i dă exprimare reală, din articolul program, conform căreia „*în coloanele acestui ziar vom căuta să propagăm cultura românească*”.

Polemica lipsește din preocupările ziarului, care avea o atitudine mai moderată decât cele aparținând altor grupări politice. După un an de apariție, „Glasul Poporului” se transformă în foaie volantă, cu caracter preponderent politic și informativ, pierzându-și din importanță. Rămâne însă meritorie activitatea de pionierat desfășurată de „Glasul Poporului”, care într-un fel a pregătit apariția unor gazete cu un mai mare răsunet în rândul cititorilor.

Capitolul II - Presa social-politică

O altă publicație periodică reghineană a cărei consemnare nu poate lipsi din prezenta carte, este foaia cultural-politică „**Sămănătorul**” apărută la 28 august 1925 sub îngrijirea unui comitet condus de dr. Enea Pop. Își face drum spre cititori în cinstea unui eveniment considerat sărbătoresc în ținutul Reghinului. Despre ce este vorba? În zilele de 29 și 30 august a avut loc Adunarea Generală pe anul 1925 a ASTREI. În numărul 2 din 6 septembrie 1925 al săptămânalului cultural-politic este publicat articolul „*Un cuvânt de lămurire*”, în care se scrie: „...
Vom îmbrățișa toate ideile care asigură progresul general. Vom fi o tribună de la care toate lucrurile se vor cerne prin prisma intereselor generale. Nu vom fi salariații nimănui și nici nu vom servi ambițiile bolnave și nesățioase, setea de mărire a vreunei persoane. La temelia încercării noastre vom pune ideile de cultură... Nu vom uita un singur moment, că cultura morală, sufletească, cultura minții sunt factorii cei mai puternici ai existenței popoarelor... Vom face în coloanele gazetei noastre și politică, susținând însă un program politic și nu persoane. Vom susține programul Partidului Național... Idealul nostru trebuie să fie: prin cultură la o politică mai cinstită și mai civilizată”.

Iată un program și o orientare ce conțineau multe idei sănătoase și de actualitate pentru acele vremuri. Prin acest program și pentru acest program, „Sămănătorul” a desfășurat o muncă stăruitoare și adesea înfrigurată pentru trezirea poporului la o viață culturală și politică. În ceea ce privește politica, gazeta și-a însușit programul Partidului Național, propovăduind cu stăruință întoarcerea românilor ardeleni - îndeosebi a țărănimii - în rândurile acestuia. Este edificator, în acest sens, articolul „*Feriți-vă de comuniști*”, publicat în preajma alegerilor. Articolul face referire la faptul că Blocul Muncitoresc Țărănesc

și-a depus candidatura în alegeri, spunându-se că „nu în rândul bolșevicilor este locul românismului, ci în rândul Partidului Național Țărănesc”.

Cu toate acestea, și deși „Sămănătorul” servea interesele P.N.Ț., el n-a făcut o politică desuetă, deschisă cu alte grupări politice. Nefiind foaia unei persoane, care în coloanele ei să-și apere ambițiile și vanitatea deșartă, „Sămănătorul” și-a permis o politică stăpânită de moralitate, o politică din convingere și de caracter. A luat atitudine împotriva grupărilor politice, a politicii în generai. În articolul „Un rău mare”, scriindu-se despre partide, despre politică, se arată că „Răul cel mare este că în țara noastră prea mulți oameni au concepția josnică, că un partid trebuie să ajungă la cârma țării, numai de dragul de a fi la cârma țării, pentru căpătuirea partizanilor... pentru a pustii avutul țării. Din această concepție josnică se nasc, apoi, toate relele. Această concepție îi împinge pe oameni la dezlănțuirea insultelor și a calomniilor celor mai grele, la folosirea minciunii, a corupției, a intrigii și teroarei. Prin aceste apucături se demoralizează viața publică în chipul cel mai groaznic. Pentru a stârpi aceste rele, trebuie să ne câștigăm cât mai multă cultură...”. Aceste cuvinte nu ascundeau intențiile unor persoane care, sub masca culturii, să-și folosească cozeriile politice sau să-și încrucișeze spadele boante în paginile „Sămănătorului”. Nu. Pentru că în coloanele acestei foi au fost scoase la lumină însemnătatea și necesitatea problemelor culturale pentru viața poporului nostru. Număr de număr a stăruit asupra utilității culturii naționale. Editorialul primului număr sublinia că „vrem să punem la temelie încercării noastre tocmai ideile de cultură și patriotism...”. Fără să aibă o atitudine șovină, săptămânalul de la Reghin chema la unitate, la consolidarea unității statale, acum, când toți românii se găsesc

Capitolul II - Presa social-politică

între granițele unui singur stat. „*Lupta, se poate da nu în rânduri risipite, ci bine închegate și conștient organizate pe bază de cultură*”. Ca organ al Despărțământului ASTREI, ziarul reflectă poziția acesteia.

Semănător de program luminist, ziarul se va ocupa de istorie, făcând educație patriotică prin publicarea unor materiale din trecutul de luptă pentru unitatea românilor; apoi de culturalizare a maselor, dând indicații „*Cum să citim*”, „*Ce să citim*”; „*Foloasele învățaturii*”; informații utilitare; sfaturi agricole și tehnice etc.

După aproape cinci ani, din martie 1930, prestigiul săptămânalului reghinean, va crește prin activitatea depusă de poetul Simeon Rusu. Natură complexă - poet, dramaturg, gazetar și îndeosebi folclorist - redactor al paginii culturale, Simeon Rusu va publica în ea literatură, poezii, teatru pentru țărani, mult folclor, imprimând ziarului o notă de seriozitate.

Nu e lipsit de interes să amintim, fie și în treacăt, de activitatea unui alt scriitor, Alexandru Ceușianu, o vreme avocat la Reghin. El a reușit să introducă o atmosferă creatoare foarte sănătoasă. Personalitatea sa a impus un anumit ritm organizatoric, îndemnând spiritele tinere spre studiul și reflectarea istoriei în artă.

„Sămănătorul” s-a ridicat împotriva oportunismului greșos, oriunde s-a manifestat el; a biciuit toate neregulile, ilegalitățile și abuzurile; s-a ridicat împotriva fățarniciei și a târgului de conștiințe. În viața culturală și politică a Reghinului, foaia a suplinat un mare gol și a îndeplinit un mare rol.

Pe la începutul capitolului „*Considerații privind apariția și dezvoltarea presei românești mureșene*”, spuneam că la Târnăveni cel dintâi ziar în limba română apare în 1910 (15 iunie), cu titlul „**Românul târnăvean**”. Rămânând cu același titlu, dar cu subtitlul de organ politic săptămânal independent, „Românul târnăvean” și-a continuat apariția, cu întreruperi destul de mari, până în anul 1936. La doi ani după întregirea neamului, în 31 iulie 1921, vede lumina tiparului foaia săptămânală (duminical) „**Târnava**”. Gazeta apare fără întreruperi până în 1938 inclusiv. Articolul de deschidere „*Ce voim*”, bine scris, vădește o cugetare politică serioasă și fixează un program de luptă interesant: „*Suntem o mână de oameni cu carte din Diciosânmartin (Târnăveni - n.n.) și ne-am propus un gând bun; să scoatem o foaie săptămânală românească...*”

Către țărani noștri ne îndreptăm gândul în primul rând, către mulțimea, care prin îndeplinirea reformei agrare, va fi stăpâna bogatului și roditorului pământ cucerit și udat cu sânge de zeci și sute de ori de toți strămoșii noștri.

În munca țaranului vom fi un ajutor cu sfaturi economice, cu îndrumări practice și raționale, ca să vedem înaintată agricultura zi de zi așa cum cere timpul de azi.

... pentru aceia noi dăm sfaturi și îndemnuri folositoare pentru îmbrățișarea comerțului și a industriei, ca să înțeleagă toți, de ce mare însemnătate este pentru o țară, dacă tot ce-i trebuie, se produce cu brațele filor săi... Aceasta nu vom face-o abuzând de putere, ci folosind, cuminte și în unire deplină toate forțele naturale ale neamului nostru.

Înainte de toate vom îndemna pe oricine să muncească mereu și să-și facă fiecare datoria acolo unde este pus.

Capitolul II - Presa social-politică

Vom propovădui iubirea tuturor fraților din această țară, cea mai bună înțelegere între țărani, muncitori și intelectuali, căci fiecare își are chemarea frumoasă, fiecare își are astăzi rostul în lume, trăind fiecare cu cunoștințele și pricepera sa, unind interesele lor spre același scop...

Toți cei mici, toți cei neînvățați și cei nevinovați vor primi sprijinul și sfatul nostru, dar numai între marginile legii, ordinei și a interesului public...

Să ne silim deci ca să înaintăm cu pași repezi, căci viitorul nu e al popoarelor învingătoare, ci al popoarelor care mai repede se vor reculege după marea schimbare mondială”.

Am redat aproape în întregime articolul program deoarece, așa cum subliniam, el fixează o direcție importantă, interesantă de acțiune, o viziune înaintată și serios implementată în realitățile sociale, nu numai ale momentului respectiv, ci privite și în perspectiva anilor. Prin programul său, gazeta și-a îndreptat atenția în primul rând către țărani, căroră în cursul celor șaptesprezece ani de apariție le-a dat continuu sfaturi economice cu îndrumări practice. A fost mereu în mijlocul țăranilor militând pentru înfăptuirea unei reforme agrare echitabile. De fapt, reforma agrară a fost punctul principal al activității ziarului. A dovedit multă înțelegere pentru problemele economice, sociale, culturale ale țăranimii. A luat atitudine împotriva oprimatorilor țăranimii, a celor ce-i înșelau așteptările. Astfel, „Târnava” publică articolul „*Un an de ispășire*”, semnat de Apostol Stelian, scriere care se referă la guvernarea național-țăranistă de sub conducerea lui Iuliu Maniu, la faptele acestei guvernări. În articol se spune: „*Umbrele sinistre ale morților de la Lupeni, tremolează în cor: Oribil, domnule Maniu, oribil! Împușcarea acestor muncitori, după ce încercarea de a-i atrage în P.N.Ț. n-a reușit, înseamnă democrație?*”

... Ce a făcut guvernul pentru țărani, ce politică economică a așșat? O politică greșită și nenorocită; i-a spetit cu birurile fără să le dea nimic în schimb... Totul a fost minciună”.

Înființat pentru îndrumarea românilor de pe Târnava Mică spre calea cea bună, prin sfaturi economice, politice și culturale, săptămânalul nu s-a abătut de la programul său. Și-a spus cuvântul pe față, deschis, cu toată convingerea așa cum a crezut că e bine în interesul public. A biciuit năravurile rele, a criticat și combătut pe aceia care lucrau împotriva binelui public; a slujit adevărul!

„Târnava” reține atenția atât prin nivelul publicistic al articolelor, cât și prin condițiile grafice, demne de toată lauda, în care a apărut. Ziarul conține multă informație bine redactată și de interes imediat. Fiecare pagină era compartimentată pe rubrici. Pagina întâi era rezervată, de fiecare dată, comentariilor asupra fenomenelor economice, politice, sociale ale timpului, ca de pildă: *Criza, Școala, Controlul opiniei publice, Carte și muncă, Să cetim și să învățăm, Tovărășiile sătești, Să îmbrățișăm meseriile, Sărbătoarea țăranilor - cea dintâi împrăprietărire în județul Târnava Mică*. În paginile următoare, la *Cronica internă*, se publicau alte comentarii, articole de informație politică, fie preluate din alte ziare, în special din cele bucureștene, fie redactate de gazetarii de la „Târnava”. La *Cronica externă* erau redade informații din lume, cu substanțiale referiri la Europa. La *Economie* se tratau aspecte legate de reforma agrară, de legea agrară pentru Ardeal, știri economice, iar la *Târnava Literară*, cititorii găseau proză, poezie, cronică literară.

Având și ea de luptat cu greutăți materiale și cu alte lipsuri, „Târnava” a fost în acele locuri un mare „glas” săptămânal ce s-a făcut auzit în rândul celor pentru care a fost scris.

Capitolul II - Presa social-politică

Alte publicații aparținând partidelor politice, apărute între cele două războaie mondiale, pe actualul teritoriu al județului Mureș, sunt cele din Sighișoara, și anume: „**Vocea Târnavei Mari**” (1922-1929), „**Glasul Târnavei**” (1927, 1935-1937), „**Viitorul Târnavelor**” (1927), „**Renașterea liberală**” (1933). Toate au slujit interesele Partidului Național Liberal. Toate au făcut educație și politici desuetă, în spiritul ideilor P.N.L., reflectând fidel politica acestei formațiuni. Deși declarau în programele lor că „*Vom propovădui cultură pentru popor*”, că „*vom scrie în mod civilizată*”, „*nu vom bârfi pe nimeni*”, amintitele gazete s-au dedat la atacuri, mai mult sau mai puțin virulente, împotriva adversarilor politici. Bârfa, calomnia, înjurăturile de cea mai joasă speță, era prezente în paginile acestor ziare. Ele se accentuau și se înteteau în preajma alegerilor. Singura dintre ele, care, în mare parte și-a respectat și adaptat programul cerințelor vremii, îmbogățindu-l chiar, cu idei sănătoase și instructive, a fost „**Vocea Târnavei Mari**”, devenită din 10 iulie 1922 „**Târnavă Mare**” (foaie populară). Din acel moment ea a dus, în limita posibilului, o politică locală imparțială și oricum mai sănătoasă. A contribuit la informarea publicului despre ceea ce interesează ținutul Târnavelor, prin publicarea faptelor bunilor gospodari, de articole pe teme de medicină, igienă, educație, prin publicarea unor schițe, poezii etc.

În publicistica din Sighișoara, și Partidul Național Țărănesc a avut reprezentanți fideli ai politicii sale. Este vorba despre „**Roata**” (1931-1934) și „**Dreptatea Târnavelor**” (1934-1938), aflată într-o neconținută polemică și rivalitate cu „**Glasul Târnavei**”, organ al P.N.L.

Și pentru ca peisajul presei politice din Sighișoara să fie complet, la 9 aprilie 1936 pornește la drum gazeta organizației

Partidului Național Creștin, intitulată „**Deșteptarea Târnavelor**” (1936-1938). Ziar reacționar în formă, în conținut, în program.

La Sighișoara au mai apărut „**Straja Târnavelor**” (1930-1938), gazetă fără o pronunțată tentă și nuanță politică, ea înregistrând cronologic evenimentele petrecute; a contribuit, în parte, la promovarea intereselor cetățenești; a publicat articole cu caracter gospodăresc, strict necesare săteanului. Au mai văzut lumina tiparului săptămânalul „**Mișcarea Târnavelor**” (1931) și „**Plugul**” (1932), ambele fiind conduse de Ion Maurer, magistrat, avocat (Ion Gheorghe Maurer, fost prim-ministru al României în perioada comunistă - n.n.).

Pe lângă oficioasele de partid, în ținutul Mureșului s-au făcut încercări, neizbutite însă, de a se crea și unele ziare politice și de informație, cu caracter independent. Exemplific „**Înfrățirea**” (1928-1930), director proprietar: Nic.G. Cristofor, apare în fiecare duminică. Ziar politic, economic, social, comercial. Din 10 noiembrie 1929, redactor responsabil va fi M. Manu, iar din 25 decembrie, prim redactor figurează N. Truică. „**Actualitatea**” (1928-1929), organ pentru apărarea drepturilor cetățenești și naționale, sub direcția lui G. Garotescu, avându-i colaboratori pe Vasile Netea, sub pseudonimul Victor Lucrețiu, G. Stănescu și D. Duicu (Duicus). „**Straja Mureșului**” (1931-1932) și „**Avântul obiectiv**” (1938-1939), săptămânal independent de informație și reportaj, director: Romulus Mircea. Toate au ca loc de apariție orașul Târgu-Mureș.

Avându-l ca redactor responsabil pe studentul Ilie Oțeleanu, „**Straja Mureșului**” declara deschis în articolul „*Nu facem politică*” că „*Vrem să se știe că noi nu facem politică. Niciun*

Capitolul II - Presa social-politică

fel de politică... Nici politica nu vrem s-o interpretăm în niciun sens... Noi am pornit spre culturalizarea maselor poporului". În alt articol, intitulat „Către comuniștii din România”, Ilie Oțeleanu scrie un vehement pamflet la adresa lor. „Mișeilor, pieriți din calea noastră! Plecați cu toți împreună cu neamul diavolesc în Rusia Sovietică al cărui scop îl urmăriți”. Redau și alte titluri de scrieri din gazetă: „Înlături canalii!”, „Sub comunism stă mascat iredentismul”, scrieri îndreptate împotriva propagandei comuniste. Asta înseamnă a nu face politică? Ce operă de culturalizare a făcut gazeta? Niciuna. Numai vorbe și lozinci. „Straja Mureșului” nu a avut nicio personalitate. A încetat să mai apară în 1938, lovită fiind de disprețul publicului, care a primit-o cu foarte multă indiferență.

Toate aceste ziare politice și de informație cu caracter independent au dispărut prematur, fără a se impune. Contribuția lor la dezvoltarea publicisticii mureșene e doar de natură pur documentară.

Evocând crâmpie din tradițiile de luptă ale mureșenilor, în șirul publicațiilor care și-au deschis și dedicat paginile cauzei celor asupriți și împilați de nevoi se înscrie și revista socială „**Glasul șomerilor**” din Reghin. Revista este strâns legată de cel care i-a dat viață: avocatul militant, de formație democratică, **Ioan Șularu**. Câteva cuvinte despre cel care a militat, încă din anii studenției, pentru dreptatea celor mulți și obidiți, se impun cu acuitate. Născut în anul 1899, într-o modestă familie de țărani din satul Râpa de Jos, comuna Vătava (județul Mureș), Ioan Șularu a fost unul dintre fruntașii locali ai Blocului Muncitoresc Țărănesc, organizație legală condusă de Partidul

Comunist Român. El a stabilit legături de colaborare și prietenie cu dr. Lucrețiu Pătrășcanu (pe atunci avocat la București), care, vizitându-l de mai multe ori la Reghin, i-a îndrumat activitatea revoluționară. Întâlnirile și discuțiile cu Lucrețiu Pătrășcanu l-au câștigat pentru totdeauna pe Ioan Șularu, alături de cauza partidului comunist. De altfel, la alegerile parlamentare din iulie 1932, pe lista Blocului Național Țărănesc, Ioan Șularu a candidat împreună cu Lucrețiu Pătrășcanu. Lista electorală n-a putut fi depusă deoarece inițiatorii ei au fost arestați.

În paginile revistei „Glasul șomerilor”, Ioan Șularu își exprimă atașamentul și dragostea față de cei exploatați. Apărut la Reghin, pe data de 25 ianuarie 1933, într-o perioadă de criză economică, „Glasul șomerilor” era o tribună de luptă a celor rămași fără lucru. În articolul redacțional, intitulat „*O nouă clasă socială*”, dr. Ioan Șularu arăta scopul precis al revistei: „*Am ridicat și am făcut drum acestui glas („Glasul șomerilor” - n.n.) care va striga în auzul și văzul tuturor - Drept la viață și existență pentru toți - și care va arăta că se poate să ajungă toți la muncă și câștig, precum și că drepturile trebuiesc câștigate prin lupta organizată, nu prin cerșire, rugăciuni și îngenunchieri*”. Militând pentru calea luptei revoluționare, Ioan Șularu motivează necesitatea și justetea acesteia prin faptul că „*tot ce există este produsul tuturor*”. Diferite aspecte ale șomajului sunt reliefate și în articolele semnate de Vasile Netea, pe atunci învățător fără post.

Rechizitoriul aspru lansat în paginile revistei la adresa claselor dominante, precum și ideile și reformele preconizate de Ioan Șularu, sunt reliefate într-unul dintre articolele generice „*Republică sau regat*” (se pronunțase pentru forma de stat republicană - n.n.), au stârnit furia autorităților regimului

Capitolul II - Presa social-politică

burghezo-moșieresc. Drept urmare, îndată după apariția revistei „Glasul șomerilor”, Ion Șularu este arestat și încarcerat la Prefectura Poliției din Târgu-Mureș, apoi dus pe jos, din post în post, până la Satu Mare, iar de aici la închisoarea din Alba Iulia. Astfel se va încheia un capitol scurt dar semnificativ din istoria presei democratice și revoluționare a locuitorilor dintre Mureș și Târnave.

Multe încercări s-au făcut la Târgu-Mureș pentru înjghebarea, editarea unor ziare politice. Dar, încercările făcute cu „Mureșul” și „Glasul Mureșului”, ca să amintesc numai pe cele serioase, au demonstrat faptul că, pentru moment, pe plaiurile mureșene nu e teren prielnic pentru o presă politică în stil mai mare; că regiunea aceasta trebuia să se mulțumească deocamdată cu foi ce apar în condiții modeste, o dată sau de două ori pe săptămână. Între cele două războaie mondiale, în actualul județ Mureș au apărut circa treizeci de publicații periodice politice, de mai lungă sau de mai scurtă durată. Este însă, totuși, de remarcat importantul act de cultură pe care l-au înlesnit unele dintre ele, acela de luminare a poporului, pe lângă disputa demagogică dintre ele.

Capitolul III

PUBLICAȚII SOCIAL-CULTURALE

Începutul presei social-culturale mureșene în limba română îl datorăm săptămânalului „**Ogorul**” (foaia economică-socială). El a văzut lumina tiparului în ziua de 3 noiembrie a anului 1920, ca organ al Federalei Cooperatorilor „Ogorul” din Târgu-Mureș. Este, de fapt, cea dintâi gazetă românească apărută în orașul de pe Mureș. Ea își justifică necesitatea ivirii în plan publicistic chiar în articolul program, intitulat „*Rostul gazetei*”. În scrierea respectivă se precizează că „*În ziua de astăzi, un popor, dacă vrea să trăiască și să înainteze are tocmai lipsă de o gazetă, cum are lipsă de pâinea de toate zilele, de aerul ce-l sughe plămâinii, cum are lipsă planta de lumina soarelui, ogorul de ploaie binefăcătoare*”. Denumirea de „Ogorul” provine de la asemănarea sufletului poporului român cu un ogor întins, care, pentru a produce roade, trebuie lucrat și însămânțat. Iată de ce gazeta își propune, și reușește în bună parte, să-i educe pe săteni și să-i informeze în probleme economice, de gospodărie.

Programul săptămânalului „Ogorul” se inspira din năzuințele economice cooperatiste și milita pentru vindecarea rănilor războiului, din punct de vedere material, și a aplicării reformei agrare, prin concentrarea tuturor elementelor avizate. Redactorul său, Ioan Buzea, era de altfel un entuziast cooperador, preocupat de latura practică a problemelor.

Capitolul III - Publicații social-culturale

Pe lângă chestiunile social-economice, „Ogorul” și-a deschis larg coloanele și celor de ordin cultural, literar, publicând povești, snoave, poezii, pilde și învățături. Printre colaboratori ai săptămânalului „Ogorul” îi amintim pe Ion Bozdog, V.B. Muntenescu, Ilisie Pogăceanu, Ioniță Suci, Teodor Megieșan, cărora, pentru partea literară, li s-a adăugat un grup de scriitori de la Cluj, în frunte cu Ion Agârbiceanu, Septimiu Popa, Vladimir Nicoară.

Beneficiind de o nouă organizare, pe data de 10 aprilie 1922, Federala „Ogorul” este nevoită să pună capăt activității ziarului, deschizând însă drum liber altei publicații periodice. Este vorba de „**Orașul**”, foaie bilunară pentru interesele sociale și financiare ale administrației urbane. „Orașul” apare la 5 februarie 1923 din inițiativa avocatului, dr. Emil Dandea, noul primar al Târgu-Mureșului. Domnia sa a fost și cel dintâi redactor al ziarului, care, pentru partea oficială, avea și un supliment în limba maghiară. Neîntrerupt, „Orașul” va apărea până la 15 august 1940.

„Orașul”, în exclusivitate, și-a dedicat activitatea problemelor sociale, edilitare, militând, număr de număr, pentru inițiativele și acțiunile de dezvoltare, înfrumusețare a Târgu-Mureșului. Cea mai dezbătută problemă în paginile gazetei a fost introducerea gazului metan. Deși „Orașul” nu-și oferise coloanele și pentru chestiunile culturale ori literare, cum a făcut „Ogorul”, la subsolul fiecărui număr se publicau cugetări pe diverse teme - muncă, educație, precum și fragmente din monografia orașului, unele studii istorice. Doar un titlu de articol: „*Colonizarea Ardealului înainte de 1848*”.

La 1 Decembrie 1926 - ziua aniversării Unirii Transilvaniei cu România - sub auspiciile Asociațiunii pentru Literatura și Cultura Poporului Român, a apărut săptămânalul „Astra”. Conducerea acestuia i-a fost încredințată poetului Vasile Al. George (1895-1945), director al Casei Cercuale din Târgu-Mureș. Datorită talentului de scriitor și a experienței publicistice ale lui Vasile Al. George, profilul publicației a fost stabilit în mod clar în articolul intitulat „Către cititori”, în care, se scrie: *„Ne vom ocupa de toate înafară de politică. Lăsăm pe seama altora aceste griji. În fața noastră stau scopuri mai înalte, avem de luminat unghere, de netezit drumuri, avem de înălțat suflète, purtând pretutindeni făclia noastră cu flacăra luminii celei adevărate... Veți vedea, astfel, în casele voastre, iubiți cititori, un sfat bun, un povățuitor cuminte...”*

Programul noului ziar era cel al Asociațiunii - activitate patriotică, stimularea energiilor creatoare românești, cultură pentru sate, valorificarea literaturii populare. Pentru intelectuali, comercianți, meșteșugari, muncitori și țărani a depus o stăruitoare acțiune de informare culturală și artistică. Cei care au publicat în coloanele „Astrei”, au stăruit asupra unor probleme, ca de pildă: mișcarea culturală la sate, cercuri culturale, școala și propaganda culturală, înființarea caselor de citire, a bibliotecilor, asupra conferințelor populare etc. N-au fost uitate nici unele aspecte ale vieții sociale tratate în articole precum „Meseriile - dați-vă copiii la meserii”, căci „meseria este plug de aur”; „Alegerea carierei”; „Despre muncă”; „Femeia să știe carte”; „Înfrumusețarea orașului”; „Lupta contra alcoolismului”.

Constrâns de obligațiile sale de funcționar, după șapte luni, primul redactor al „Astrei”, Vasile Al. George a trebuit să se retragă, locul său fiind luat de profesorul Ion Bozdog (23 iunie

Capitolul III - Publicații social-culturale

1927), președintele Despărțământului ASTREI Târgu-Mureș. Sub conducerea acestuia, „Astra” va mobiliza un însemnat număr de colaboratori din oraș și din județ, izbutind să se impună (evitând polemicile și chestiunile politice), ca o foaie de cultură pentru popor. Printre cei mai de seamă colaboratori ai „Astrei” îi menționăm pe profesorul Grigore Ciortea, care a publicat, în foiletoane săptămânale, un curs rezumat de Istoria românilor; Aurel Filimon, Elie Câmpeanu, Traian Popa, Const. Gheorghe Munteanu, învățătorii Vasile Hondrilă și Mihai Tomșa. În „Astra” au fost publicate și primele articole cu caracter literar (1928), precum și unele versuri. Ajuns în impas financiar, la 7 iulie 1929, periodicul cultural târgumureșean și-a încetat apariția, după o existență de doi ani și opt luni.

O altă publicație legată de tradițiile „Astrei” a fost fondată în ziua de 1 martie 1937 la Reghin. Fondatorul ei: doctorul Eugen Nicoară, directorul Spitalului de Stat din orașul viilor, unul dintre cei mai apropiați exponenți ai ASTREI. Noua publicație se intitulează „**Astra-Reghin**”. Pe lângă colaboratorii intelectuali din Despărțământul Reghin al Asociațiunii, ca de pildă: Alexandru Ceușianu, Ioan Maloș, Mihail Pinte, Ilie Șandru, în paginile „Astrei-Reghin” au publicat articole eminente personalități din lumea medicală și literară. Doar două exemple: Iuliu Hațieganu și Ion Agârbiceanu. Publicația a urmat același drum ca și cea de la Târgu-Mureș - culturalizarea prin toate mijloacele a populației din ținutul Reghinului.

Spuneam că la 7 iulie 1929, din motive pur financiare, „Astra” târgumureșeană și-a încetat apariția. Dispariția acestei publicații a fost regretată, cum era și firesc, de către intelectuali

ca Ilie Câmpeanu, Iuliu Ghila, Victor Georgianu, I.C. Constantin, I.M. Georgescu, Dumitru Mărtinaș, Vasile Netea, Vasile Hondrilă. Însă, aceștia și-au dat toată silința pentru a oferi Târgu-Mureșului un nou ziar românesc. Așa se face că la 7 noiembrie 1929, exact la patru luni de la dispariția „Astrei”, înregistrăm ivirea unei noi gazete în peisajul publicistic, aceasta purtând titlul „**Mureșul cultural**”. Apariția gazetei a fost posibilă datorită înțelegerii intervenite între intelectualii pomeniți mai înainte și tânărul librar Panait Herescu, venit de la București. Acesta, în asociație cu un librar localnic, Révész Béla, a înființat o nouă librărie și o tipografie numite **Cultura**. Și uite așa, dorința de lansare a acestei inițiative s-a întâlnit cu cea a intelectualilor de a avea un nou ziar. În felul acesta, „Astra”, destul de repede, a avut succesul așteptat.

Iată ce spune Vasile Netea în „**Memorii**”, Editura NICO, Târgu-Mureș, 2010, ediție îngrijită de prof. Dimitrie Poptămaș. „*În toamna anului 1929 am participat astfel la înființarea ziarului „Mureșul cultural”. În jurul ziarului s-a adunat un grup de profesori în frunte cu Constantin I. Georgescu (I. Geoconst), de la Liceul Militar „Mihai Viteazul”, care avea să semneze cu pseudonimul Simion Klean; protopopul istoric Elie Câmpeanu, institutorul Vasile Hondrilă, iar eu aveam să introduc printre colaboratori și pe învățătorul Aurel Holircă, autor de versuri și de traduceri din poezia maghiară, care funcționa într-un sat de la lângă Veța mea (Vasile Netea era pe atunci învățător în satul Veța de pe valea Mirajului, el fiind originar din Deda - n.n.). La „Mureșul cultural” am colaborat cu diferite articole culturale, printre care unul dedicat scriitorului Ion Gorun, decedat la 30 martie 1929, și altul, pictorului Aurel Ciupe. În numărul de la sfârșitul anului m-am încumetat să scriu și o*

Capitolul III - Publicații social-culturale

prezentare a „cărților anului”... Eram colaboratorul numărul 1 al ziarului. Pentru toată această activitate n-am primit însă nicio remunerație, fiindcă pe atunci, lucru care trebuie reținut de tinerii scriitori de astăzi, astfel de colaborări nu se plăteau, ele reprezentând o ofrandă cu totul personală”.

În scurta-i viață, „Mureșul cultural” nu a făcut decât ceea ce și-a propus, îndrumarea poporului în orice domeniu; a fost un ziar combativ și pe plan social, criticând defectele administrației și luând apărarea micilor salariați, și îndeosebi a învățătorilor. În același timp, gazeta a acordat atenție și literaturii, problemelor de artă. A publicat note de călătorie, versuri, comentarii muzicale, cronici de artă plastică și de literatură, semnate de Vasile Netea. Cu toată varietatea preocupărilor, nici „Mureșul cultural” nu a avut o viață prea lungă, și astfel la sfârșitul anului 1929 și-a încetat activitatea. Dar, iată ce scrie același Vasile Netea în „Memorii”.

„Voind să-i impună un caracter demonstrativ cultural, a pus pe prima pagină a primului număr una din fotografiile lui Nicolae Iorga, considerat cea mai prestigioasă personalitate culturală românească. Național-țărăniștii locali - Partidul Național Țărănesc se afla atunci la putere - au considerat însă că ziarul nu este decât o deghizată publicație politică iorghistă și astfel l-au sabotat fără menajamente. Peste câteva săptămâni, ziarul, a cărui singură bază materială era contribuția lui Panait Herescu, a trebuit să înceteze. Național-țărăniștii puteau acum să fie liniștiți, N. Iorga, apreciat de ei numai prin prisma omului politic. Faptul că orașul rămăsese fără nicio publicație românească, nu le-a provocat niciun regret”.

Acest gol va fi „umplut” în anul 1931. Atunci, la inițiativa profesorului Mihail Demetrescu, se va ajunge la o înțelegere cu Prefectura județului Mureș - prefect fiind magistratul Eugen Răileanu - ca „Gazeta oficială” a județului să se transforme într-un săptămânal cultural, cheltuielile de editare fiind suportate de Prefectură. În aceste condiții, la 18 octombrie 1931 a apărut „**Gazeta Mureșului**”, cu subtitlul „*foaie săptămânală pentru răspândirea culturii în popor*”.

Născută dintr-o veche intenție, dorință a profesorului M. Demetrescu, „Gazeta Mureșului” a fost concepută (și așa s-a menținut tot timpul) ca un organ de luminare și informare a țărănimii, de armonizare a intereselor diferitelor categorii de cetățeni și de neamuri din județul Mureș. Scopul principal al gazetei fiind luminarea sătenilor asupra tuturor problemelor importante și transmiterea de sfaturi, învățăminte care să le servească în gospodăria și viața lor; publicarea unor propuneri de interes obștesc, căutând prin acestea să contribuie la îndreptarea sau îmbunătățirea unor stări de lucruri.

Concepută de la început ca o publicație culturală, „Gazeta Mureșului” nu s-a abătut de la menirea și rostul ei. Datorită articolelor dedicate mai cu seamă populației rurale, gazeta a pătruns în toate satele. Așteptată și citită de săteni, ea a constituit singura lor hrană sufletească. Prin folositoarele sfaturi agricole, gospodărești și medicale (vezi rubricile „*Sfaturi pentru gospodari*”, „*Sfaturi pentru pomicultori*”, „*Sfaturi pentru gospodine*”, „*Sfaturi, pentru mame*”), pe care săptămânal le publica în strânsă legătură cu anotimpurile și cu lucrul câmpului, colecția „Gazetei Mureșului” constituie o enciclopedie agricolă unică în publicistica populară mureșeană. Informând populația de la sate cu evenimentele timpului, explicând plugarilor,

Capitolul III - Publicații social-culturale

pe înțelesul lor, legile ce-i interesează, dându-le articole de îndrumare culturală, publicând îndrumări și sugestii pentru învățători, dezbătând felurite probleme edilitare locale pentru cititorii de la oraș, „Gazeta Mureșului” a reușit să devină un organ viu, de actualitate, interesând toate categoriile de oameni. Prin tot ceea ce a adăpostit în coloanele sale, gazeta a fost un puternic factor de culturalizare, de educație civică, de înfrățire între locuitori . A fost o comoară de sfaturi, de îndrumări și de povețe. Redactorii gazetei au pledat și pentru înființarea unei reviste cu titlul „*Analele Mureșului Superior*”, revistă care urma să studieze viața ținutului sub toate aspectele. „Gazeta Mureșului” edita și suplimentul „*Gazeta oficială a Mureșului*”, în care se publicau legi, regulamente și hotărâri de interes public, ordonanțe, concursuri. Felul cum a fost concepută, ea a fost în nenumărate rânduri relevată de multe alte gazete. Amintesc faptul că „Gazeta Mureșului” s-a bucurat de atenția, de elogiile lui Nicolae Iorga, care i-a dedicat un articol de fond în „*Neamul românesc*”.

„Gazeta Mureșului” a întrecut nu numai ca durată pe toate celelalte publicații culturale mureșene, ci și prin tematica, prin numărul colaboratorilor săi.

Nefiind subordonată vreunui partid, la ea au colaborat, într-o vreme de mari contradicții politice, aproape toți fruntașii județului. Articolele de fond erau scrise de Mihail Demetrescu, mare parte dintre ele nefiind semnate; evocările patriotice datorându-se profesorilor Ion Bozdog, Grigore Ciortea, Eustațiu Mărculescu, protopopului Elie Câmpeanu. Nu au lipsit articolele semnate de agronomii Camerei de Agricultură, precum H. Doljean, I. Jecu, ale notarului A.P. Boțian, ale medicilor Eugen Nicoară și Domițian Baci. Relatările, notele, articolele despre

activitatea cercurilor învățătorilor și a ASTREI le datorăm lui Nicolae Oprea (Toplița), Gh.B. Crăciun (Brâncovenești), Mihail Moldovan (Luieriu), Onisie de la Socol, Mihai Tomșa (Râpa de Jos).

În paginile „Gazetei Mureșului” s-a militat, de asemenea, pentru ridicarea calității învățământului primar, pentru intensificarea acțiunilor culturale la sate, și, totodată, pentru înființarea unei Universități populare a Mureșului, menită să îmbrățișeze sectoarele de activitate obștească. Ca și unele predecesoare ale sale, „Gazeta Mureșului” a dat atenție culegerilor de folclor, evocărilor istorice și literare.

„Gazeta Mureșului”, a cărei dispariție o semnalăm la 6 august 1940, a îndeplinit pe plaiurile mureșene un important rol social și național, fiind una dintre singurele foi obiective românești. Susținută din fondurile județului și redactată de intelectuali talentați, cu înaltă cultură, „Gazeta Mureșului” a îndeplinit în viața publică a județului un adevărat apostolat cultural și național.

Din seria încercărilor publicistice locale face parte și ziarul „**Credința**”, „foaie culturală, economică și socială”, apărută la Reghin în anul 1933. Întemeietorul și conducătorul ei, Em.I. Cocoș (1911-1936), tânăr librar în vârstă de doar 22 de ani. A fost una dintre cele mai entuziaste figuri ale tineretului mureșean din acea epocă. El se remarcase printr-o energie creatoare de excepție. Fire îndrăzneță, Em.I. Cocoș a părăsit postul de funcționar ce-l deținea la Banca „Mureșiana” și a înființat o librărie, iar în cadrul acesteia, o bibliotecă publică de

Capitolul III - Publicații social-culturale

împrumutat cărți - întâia de acest fel din orașul Reghin. În același timp, Em.I. Cocoș îndeplinea funcția de președinte al Societății tinerimii române din Reghin și jur, precum și cea de secretar al societății corale locale.

Ne ajutat bănește de nimeni, prin ziarul „Credința” - credință în puterea culturii și a necesității unor transformări social-economice radicale - Em.I. Cocoș intenționa să dea un nou impuls vieții publice mureșene. De asemenea, pentru răspândirea culturii în mase, stăruia și acționa în vederea mobilizării tinerilor conștienți de obligațiile lor obștești. Acțiunea sa a fost îmbrățișată cu elan de către prietenii săi de generație: Vasile Netea (semna cu pseudonimul Victor Lucrețiu și Octavian Drumaru), Nicolae Albu, Iuliu Șerbănuțiu. Firește, nu i-a omis din sfera preocupărilor ziarului „Credința” pe mai vârstnicii intelectuali, cum erau dr. Eugen Nicoară, Aurel I. Popp, Alexandru Ceușianu, Aurel Filimon.

Scurtă i-a fost însă viața ziarului „Credința” - 16 aprilie-16 august 1933. La câteva luni de la ivirea ziarului în peisajul publicistic mureșean și național, timp în care se ridicase la un nivel dintre cele mai promițătoare, Em.I. Cocoș s-a îmbolnăvit de tuberculoză.

Gazeta bilunară „Credința” și-a înscris printre deziderate „*lupta pentru promovarea unui spirit nou în viața publică*” și „*pentru revendicările țărănești*”. Gazeta conține articole culturale, economice, sociale, informații din țara noastră și din străinătate, articole de politică. Avea în centrul preocupărilor sale „*grijă ce păstrăm ridicării maselor populare*”. „Credința” dorea ridicarea prin cultură a țăranimii care „*a rămas roaba unui analfabetism dureros*”. Ceea ce cred eu că greșeau acești tineri grupați în jurul „Credinței”, este faptul că porneau la drum

cu o premisă falsă, considerând că „*de starea culturală a unui popor depinde într-o largă măsură bunăstarea lui economică și libertatea politică*”, inversând astfel, pe un temei idealist, categoriile de existență și conștiință.

Spre deosebire de activitatea „Astrei-Reghin”, pe care o continuă în linii mari, grupul de tineri de la „Credința” analizează mai adânc situația țărănimii, ocupându-se și de unele categorii de meseriași, încercând atragerea lor într-o activitate comună. Cu toate erorile de optică, explicabile în contextul situației politico-ideologice din acei ani, rămâne meritorie străduința lor de a face front comun întru ridicarea culturală a țărănimii. Ei, tinerii de la „Credința”, vor publica articole pentru țărani, vor populariza cartea, bibliotecile individuale, istoria, folclorul, vor combate analfabetismul, lipsa școlilor sătești. Colaboratorii de frunte, Vasile Netea, cu articole culturale; Aurel Filimon cu cele de istorie veche și arheologie; Alexandru Șara, cu folclor, vor mări popularitatea gazetei în rândul cititorilor. După ce „Credința” își va înceta apariția, grupul de tineri se va îndrepta spre Târgu-Mureș, unde, nu peste mult timp, se va ivi pe firmamentul publicistici revista „Progres și cultură”, de care ne vom ocupa într-un alt capitol al acestei cărți.

PRESA LITERARĂ

Pentru românii de peste Carpați, trăitori în zona vestică a țării noastre, literatura și cultura au fost două noțiuni care nu puteau fi despărțite una de alta. Publiciștii făceau atât cultură, cât și literatură. În consecință, necesitatea apariției unei reviste literare la Târgu-Mureș era o cerință majoră, impusă de valorificarea literaturii contemporane, cât de cât inedite. Și, urmează „saltul”, unul care ridică spre înalt inimi, conștiințe, într-un bine.

În revuistica mureșeană se face, într-adevăr, un salt, atât de necesar prin apariția revistelor „**Clipa**” (revistă literară, Târgu-Mureș, 1936-1937) și „**Jar și slovă**” (revistă literar-artistică, apoi și socială, Târgu-Mureș, 1937). Prin cele două publicații periodice se operează un salt, atât de necesar, de la problemele generale de cultură la cele de literatură. Sunt abandonate preocupările multiple, care formează obiectul articolelor din „Progres și cultură”, redacțiile orientându-se spre literatura contemporană cu toate problemele ei. Pasul era important și intenția îndrăzneată. El, pasul, denotă maturizarea grupului de literați adunați în jurul lui Vasile Netea, dintre care îi amintim doar pe Maximilian Costin și Nicolae Albu. Aceste reviste vor apărea și ca o reacție la înclinațiile revistei „Progres și cultură” spre pedagogie și metodică. În paginile celor două reviste literare

vor publica articole Vasile Netea, Nicolae Albu, Maximilian Costin, Alexandru Șara, C. Ștefăniu, Alexandru Ceușianu, Zeno Vancea, Aurel Holircă, George Popa, Iustin Ilieșiu, V. Copilu-Cheatră, Corneliu Albu, Mihail Axente, Victor Papilian, Yvonne Rossignon, liceanul Radu Stanca. Gruparea astfel alcătuită, și cu asemenea colaboratori, năștea speranțele durabilității închegării unei mișcări literare serioase, care să depășească orizonturile localismului. Ce păcat însă că „*din cauza prea binecunoscutelor neajunsuri financiare*”, revistele au sucombat la scurt timp.

Revista „Clipa” apare la 1 noiembrie 1936, sub conducerea, lui Vasile Netea și Balcys Valst, nume sub care se ascundea sublocotenentul I. Cismaru. La începutul anului următor, 1937, celor doi li se vor alătura Maximilian Costin și Constantin Ștefăniu, mai mult pentru a contribui financiar la editarea revistei, decât pentru a-i schimba orientarea. Aceasta rămâne constantă pe toată perioada apariției revistei.

În patru pagini, revista bilunară „Clipa” imita formatul „Biletelor de papagal” ale lui Tudor Arghezi și al „Abecedarului” lui Emil Giurgiucă și George Boldea de la Brad. Înainte de a încerca să analizez conținutul, problematica revistei, îmi permit, din considerente publicistice, gazetărești, să reproduc parțial cuvintele primul articol intitulat „*Întâia întâlnire*”. Repet, din considerente publicistice.

- *Dumneata?*

- *Eu sunt cititorul!*

- *Îmi pare bine! Eu sunt „Clipa”, revistă literară, apar de două ori pe lună. Dacă mă vei sprijini, voi apărea și săptămânal.*

- *Și ce reprezintă dumneata, ce-mi aduci?*

- *O, cititorule, în mine nu vei găsi nimic din pârjolul trudnicilor dumitale ocupații de fiecare zi, și nici din zgomotul*

Capitolul IV - Presa literară

care îți învederează urechile pe stradă, la restaurant sau chiar acasă. Nu te voi informa, nici despre data căderii guvernului și nici nu-ți voi prooroci cine va alcătui guvernul de mâine...

- Dar, ce vrei dumneata atunci „Clipă” mică, de ce apari în calea mea?

- Ce vreau, de ce apar? Apar ca un însemn în acest miez de vară, ca un omagiu sincer pentru poezie, pentru literatură, pentru artă, pentru scriitori și artiști... Cu această minunată ființă (poezia - n.n.) vreau să te împrietenesc pe dumneata, vreau ca de două ori pe lună, în două duminici, s-o oprești la masa dumitale, sub ochii dumitale, lângă inima dumitale. Vreau să-ți fie dragă, căci te face mai bun, mai duios, mai înțelegător. Îți voi aduce de două ori pe lună petale literare, schițe, povestiri, scurte eseuri. Deși sunt așa de mică, totuși te voi ține la curent cu mișcarea literară din țară, cu activitatea scriitorilor, cu preocupările celorlalte reviste. Când va apărea o carte bună, am să dau fuga să te anunț, iar când cineva îți va îmbia vreo carte rea, am să strig să te ferești...

Citește-mă, cititorule... Și încă ceva: voi fi totdeauna tânără. Iubești tinerețea? Ei bine, redactorii ei n-au împlinit încă 25 de ani. Tai, tai și la revedere peste 15 zile... și să-ți prezint pe „zămislitorul meu” Vasile Netea.

Articolul acesta de deschidere a paginilor revistei „Clipa” definește programul ei, liniile directoare pe care le va urma pe drumul literaturii. Apariția revistei nu va însemna doar o simplă regrupare a scriitorilor, ci va aduce în publicistică mureșeană o altă, o nouă orientare. Cu „Clipa” se trece de la problemele generale de cultură la cele de literatură. Se optează spre o literatură contemporană în special. Tocmai de aceea, „Clipa” va purta ca subtitlu „revistă literară” și își va fixa ca scop crearea

unei punți de legătură între scriitorii locali și ceilalți scriitori transilvăneni ori din țara noastră. Departate de „*disensiunile din sânul partidelor politice*”, „*de alegerile parțiale*”, această revistă, „*prea mică, prea timidă și fără experiență în asemenea treburi*”, se vroia „*un omagiu sincer pentru poezie, pentru literatură, pentru artă, scriitori și artiști*”. De aceea, redactorii ei și-au propus să publice „*petale literare, schițe, povestiri, scurte eseuri*”.

Programul revistei, ideile vehiculate prin paginile ei, sunt completate de poziția cronicarului ei, Nicolae Albu, care nu era critic literar de profesie, și ale poetului Alexandru Șerban, ca unul ce trecuse prin redacțiile revistelor de avangardă. Revista aceasta ponderată în conținut și exprimare, era dornică de a fi utilă, de a realiza acea apropiere dintre om și artă, de a-i forma acestuia ori de a-i completa gustul estetic necesar receptării fenomenului artistic. Într-adevăr, „Clipa” vehiculează niște idei noi, situate pe o poziție de actualitate, alăturându-se tendinței generale de depășire a unui stadiu conformist.

Prin formatul ei liliputan, „Clipa” este însă departe de a satisface dorința de activitate publicistică a întemeietorului ei. Pornind de la experiența „Clipei”, Vasile Netea s-a hotărât să solicite sprijinul, ajutorul Primăriei Târgu-Mureș pentru a înființa o revistă cu un format mai mare și cu un număr de pagini accesibil unei mai bogate producții gazetărești. Cererea tânărului publicist (Vasile Netea - n.n.) a găsit înțelegere la primarul orașului, dr. Emil Dandea. Astfel, Vasile Netea primește o subvenție de 10.000 de lei cu care va porni la drum și va scoate o altă revistă purtând titlul „**Jar și slovă**”. Ea vede

Capitolul IV - Presa literară

lumina tiparului în aprilie 1937. Mai întâi ca revistă „literară și artistică”, apoi și „socială”. În articolul program, printre altele, se spune: „*apariția, noastră nu va însemna dezlănțuirea unui curent nou în literatura și cultura română*”, *poate pentru unii „nici cât rezultatul unor alegeri comunale complimentare, ori al „unui match de fotbal”*”.

Redactorul responsabil arăta dezideratul grupului, acela de a contribui la triumful ideii specificului național în „*literatura, cultura și filosofia noastră*”, afișând deschis o poziție ideologică și estetică, de continuare a unor tradiții patruzecioptiste pornite din deviza lui Alexandru Papiu Ilarian: „*Cultura numai națională poate fi*”. În concepția redactorului prim al revistei „Jar și slovă”, „*cultura creează conștiința de sine a unei națiuni*” și e menită, cel puțin în micile orașe transilvănene, să sfărâme prejudecățile unei mentalități îmbăcșite, îngăduitoare și pasive, impunând „*un elan deosebit, o vorbă dârză, o perseverență vie, o hărnicie extraordinară*”, pentru a imprima țării un destin propriu.

Primită bine de publicațiile din țară, care subliniau acest „*omagiu pentru frumos*” („Cuget clar”, nr. 49, 1937), revista târgumureșeană va publica articole prin conținutul cărora se afirmau, se susțineau principiile enunțate în program. Era o strădanie, cu toate că cele mai multe dintre producțiile literare publicate nu corespund total cu ideile enunțate în articolul program. Găsim prezent sentimentul dezrădăcinării, al reîntoarcerii într-un spațiu de ruralitate caldă. În „Jar și slovă” nu s-a publicat numai literatură. Nicidecum. Un documentat cercetător al istoriei și folclorului românesc, Aurel Filimon, va demonstra, bazându-se pe descoperiri arheologice proprii și pe o informație amplă, continuitatea elementului românesc pe valea Mureșului; muzicologul Zeno Vancea va analiza și teoretiza

temeiurile populare ale muzicii românești contemporane; Vasile Netea va creion portrete ale unor mari personalități ale culturii noastre naționale. Comparată cu celelalte reviste târgumureșene, „Jar și slovă” poate fi consemnată fie și prin străduința redactorului ei, aceea de sincronizare a periodicului cu viața culturală a țării, prin obținerea colaborării, alături de scriitori și cercetători locali, a unor poeți și prozatori din alte centre.

Revista face eforturi laudabile în ceea ce privește obișnuirea cititorilor cu niște orizonturi mai largi. Așa de pildă, N. Coman formulează niște idei cu privire la izvorul artei și literaturii, la rolul lor în viața socială, la diferența dintre diverse curente literare, conchizând, în baza producțiilor de după Primul Război Mondial, că e timpul unei afirmări „*cât mai românească în universalitate*”. În revistă se va vorbi despre Pavel Dan, „*un sol al suferinței milenare*”; de „*subtilul poet*” George Boldea; de Emil Giurgiuca, „*cel mai talentat poet al tinerei generații ardelenene*” și „*unul din animatorii acestei generații*”. Silită la sfârșitul anului 1939 să-și înceteze apariția (dificultăți financiare - n.n.), această revistă de literatură dorea în ultimă instanță afilierea la poziția ideologică, și estetică a „*tinerei generații*”.

Orașul Târgu-Mureș nu va rămâne însă fără o revistă literară, fiindcă la 15 februarie 1938, entuziastul profesor Iacob Timiș va face să apară „**Scânteieri**”. Dispunând, de concursul oficialităților locale, revista se va menține până în preajma Diktatului de la Viena, 30 august 1940. Bine redactată și elegant tipărită, revista a adunat în jurul ei vreo cinsprezece tineri cu dragoste de literatură și artă românească. În paginile ei s-a publicat proză, poezie (destul de slabă), cronici de cărți, de

Capitolul IV - Presa literară

reviste, studii de filosofie, portrete de compozitori etc. Interesant la această revistă este apariția, în fiecare număr, a unor epigrame semnate *Săgeată*, epigrame poziționate la sfârșitul fiecărui articol literar scris de cei din Comitetul de redacție. Epigrama reflecta conținutul articolului respectiv. Iată un exemplu. Povestirea lui Augustin Colceriu, intitulată „Ogorul”, este tradusă epigramatic în felul următor:

*În unsprezece pagini mari
Ai scris poveste cu „Ogorul”
Dar, menajându-l pe erou
Asasinat-ai cititorul.*

Merită a fi subliniat la „Scânteieri” atitudinea etică, frumoasa ținută spirituală și grafică, pe care s-au străduit să le mențină grupul de tineri entuziaști, adunați în jurul lui Iacob Timiș.

Încercări de a se edita reviste literare se constată și la Târnăveni. În orașul de pe Târnava Mică, Mircea Ovidiu Savu face să apară în martie 1935 publicația „**Stropi de rouă**” (revistă culturală), din care n-au apărut decât două caiete. De fapt, revista nu are ca loc de apariție Târnăveniul, ci Valea Lungă, și nu o putem cataloga ca fiind în totalitate o publicație de literatură.

În fiecare număr al revistei se dădeau publicității lucrări de interes obștesc, sfaturi economice, agricole, precum și dări de seamă asupra activității sociale, culturale desfășurate în țara noastră. S-a publicat și poezie, și proză. Modeste, așa cum de altfel au fost și pasagerii „Stropi de rouă”.

Capitolul V

PUBLICAȚII ȘCOLARE ȘI PEDAGOGICE

Din tabloul publicațiilor românești ne putem da seama că s-au făcut diferite încercări de a fi editate reviste, publicații în general, care să se ocupe cu problematica școlii de dincoace de munți, care se afla într-o continuă primejdie sub fostul regim ungar. Încercări s-au făcut în ideea de a da chestiunilor școlare o publicitate cât mai largă și de a familiariza publicul cu marea problemă a școlii naționale.

O categorie unitară de publicații mureșene o constituie publicațiile școlare. Ani de-a rândul, prin preocupările și nivelul lor, acestea au ținut locul revistelor literare și științifice care aveau să apară ulterior. Periodicele școlare au grupat în jurul lor profesori și elevi de la unitățile de învățământ nou înființate, oferindu-le astfel posibilitatea manifestării publicistice. Cea dintâi școală „proprietara” unei reviste a fost Liceul „Alexandru Papiu Ilarian” din Târgu-Mureș. La 29 octombrie 1923, din inițiativa profesorilor Nicolae Sulica și Ion Bozdog, ia ființă revista litografiată „**Scânteia**”, din care, sub acest titlu, n-au apărut decât trei numere fiindcă, la liceul din Gherla, apărea o altă „Scânteie”. Ca atare „Scânteia” târgumureșeană își va schimba atât numele, cât și modul de imprimare, tiparul luând locul litografiei. Și, la 1 martie 1924, câțiva elevi, în vârstă de 16-17 ani, și-au întins mână de prietenie și s-au îndemnat

Capitolul V - Publicații școlare și pedagogice

la ... „**Îndemnul**”. Într-o umilă cameră de la mansarda liceului (de care îmi aduc aminte cu nostalgie, deoarece în ea mi-am petrecut un an școlar), era redacția. Mobilierul consta din două bănci și trei scaune negre numerotate. Pe pereții sălii - afișele reprezentațiilor teatrale și câteva fotografii.

„Îndemnul” se autointitula „Revistă literară, științifică și folclorică”. Chiar de la început a avut și două suplimente: „L'Impulsion”, în limba franceză, și „Incitamentum”, în latină. Ca director al revistei figura profesorul René Larchet, conducător și al suplimentului în limba franceză; Comitetul redacțional era alcătuit din profesorii Arthur Dupont, directorul liceului; Nicolae Sulica, îngrijitor și al părții latine; și Ion Bozdog, profesor de limba și literatura română. *„După cum arată numele revistei, această publicație nu a fost decât un «îndemn» pentru toți cei care doresc să-și manifeste și în alt mod cunoștințele câștigate în timpul obositoarelor ore de clasă”* se precizează pe prima pagină a numărului 1 (1924) al „Îndemnului”. Timp de trei ani *„a căutat, ca în afară de orice pretenții, să-și îndeplinească menirea de a fi o adevărată revistă școlărească, în care fiecare școlar să-și poată publica micile-i încercări literare și științifice”*. Într-adevăr, „Îndemnul” a pus în circulație numeroase nume de elevi care scriau versuri și povestiri, recenzii și note literare, culegeau folclor și traduceau din scriitorii străini studiați. A îndemnat conștiințe tinere pentru a-și deschide ochii cu un ceas mai devreme și pentru a privi lucrurile cum trebuie.

Revista și-a început drumul într-un suflu publicistic cu bune intenții, cu largi posibilități de afirmare. Publicația școlară conținea literatură originală, folclor, articole și exerciții științifice, o rubrica informativă, cronici de cărți și reviste, traduceri, îndeosebi din literatura franceză și maghiară. Ba a

avut și îndrăzneala de a discuta și vehicula probleme, aspecte de literatură contemporană. Toate acestea fac ca revista „Îndemnul” să fie repede remarcată de elevii din țară. Mai mult. A fost considerată una dintre cele mai bune reviste școlare ale timpului. Reproduc aprecierea conținută în „Universul”, 1925: „*Un bogat material literar, științific și folcloric, reflectează sufletul tânăr și frumoasele preocupări ale inimoșilor elevi ce scot această revistă. Cuprinsul numerelor 9-10, cu care se încheie activitatea acestui an (1925 - n.n.), dovedesc un nivel sufletesc general din cele mai îngrijite și mai ales un program de lucru sănătos și lipsit de exagerările sau naivitățile în care cad de obicei cei ce fac literatură la vârsta de 18 ani. „Îndemnul” poate fi citat ca un model al genului ...*”

Mai cu seamă în ceea ce privesc cronicile și informațiile literare, până în anul 1926 revista păstrează un ton moderat, orientându-se spre valorile consacrate, cu analize literare pornite din „L' Art Poétique” a lui Boileau. Va intra în redacția revistei „Îndemnul” Ovidiu Papadima, devenit elev al Liceului „Al. Papiu Ilarian”. Începând cu acest moment, publicația ia înfățișarea de revistă literară. Spațiul acordat științelor exacte se reduce. Locul rubricilor de informație culturală este luat de cronici literare, de prezentări de reviste, de evenimente culturale. Interesantă mi se pare rubrica „Bibliografie”, concepută în genul unor note de lector, care vor aduce în prim plan cărțile din literatura contemporană. Este un moment în care Ovidiu Papadima și ceilalți redactori descoperă literatura de avangardă, îndeosebi poezia argheziană, ceea ce i-a determinat să dea „*o înfățișare nouă - modernă*” revistei „Îndemnul”. Lectori pasionați, îi preocupă tot ce apare nou în literatură, în primul rând în cea românească. În recenziile și prezentările făcute, tinerii critici

Capitolul V - Publicații școlare și pedagogice

aduc în pagină adevărate portrete literare scrise cu multă îndrăzneală. O surpriză o constituie apariția lui Panait Istrati în coloanele revistei. La 14 februarie 1925, scriitorul trimite de la Nissa (Franța), prin intermediul unei legături rămase în anonimat (probabil cunoscuți de-ai lui René Larchet ori Arthur Dupont - n.n.), un emoționant eseu intitulat „*Spre viață*”, un adevărat elogiu al prieteniei și umanității.

În primii doi ani de apariție, dintre elevi, principalii animatori ai „Îndemnului” au fost Traian Marcu și I.D. Todoran. În anul ultim: Ovidiu Papadima și Emil Viciu. Pe neașteptate, la 28 octombrie 1927 revista a fost suspendată de Consiliul profesoral, la intervenția profesorilor de religie, întrucât unul dintre colaboratorii ei, elevul I. Bârcă a trimis spre publicare unele poezii cu caracter filosofic. Au fost introduse în revistă fără a se bănui furtuna ce avea să urmeze.

Consultând colecția celor patru ani de apariție ai „Îndemnului”, am ajuns la concluzia că revista n-a avut pretenția să spună că tot ceea ce se scria în coloanele sale e literatură pură sau știință. „Îndemnul” nu a pornit un curent nou, nu s-a lăsat dominat de gândul, de ideea ca să scrie băieții orice, numai să scrie. Nu. A dorit ca timpul liber al elevilor să fie ocupat cu puțină muncă intelectuală, dar nu sporadică, ci una continuă. Pe lângă faptul că această revistă școlară a fost un nimerit mijloc de cultură și informație, mai are și alte merite. A format, la începuturile lor, câteva condeie care s-au afirmat ulterior în viața spirituală a oamenilor. Dintre aceștia îi amintim pe criticul și istoricul literar Ovidiu Papadima, pe psihologul și pedagogul I.D. Todoran, naturalistul Nicolae Sălăjean, profesor la Universitatea din București, pe Emil Viciu, autor de scrieri medicale.

Succesul obținut de revista Liceului „Al. Papiu Ilarian”, cu „Îndemnul”, a determinat direcțiunea Liceului Militar „Mihai Viteazul” din Târgu-Mureș să inițieze o publicație cu caracter asemănător. Și, la 1 aprilie 1925, apare primul număr al revistei literare și științifice „Șoimii”, care-și va înceta apariția în iunie 1929. „Șoimii” a fost „o tribună, o olimpiadă în care se vor consacra talentele și gândurile de mai bine ale micilor șoimi de astăzi”. Cu data de 1 septembrie 1927 a devenit revistă a tuturor liceelor militare din țara noastră. Așa se explică prezența printre colaboratorii revistei a lui Alexandru Gr. Stănescu, elev al Liceului Militar din Craiova. Acesta, sub pseudonimul Alexandru Sahia, se va remarca ca unul dintre apreciații scriitori ai umanismului socialist.

Revista dispunea de o parte literară și de una științifică. În paginile destinate literaturii se publicau poezii și proză scurtă, semnate de elevii militari, precum și folclor. Foarte bogată în material, partea științifică prezenta producțiile elevilor în domeniul matematicii, științelor naturale, științelor fizico-chimice, dar și ale istoriei. Revista „Șoimii” avea suplimente în limbile franceză și latină (într-o formă ușoară se publicau scurte schițe din viața cazonă veche și modernă), și a unui artistic condus de profesorul Maximilian Costin.

După abandonarea revistei „Șoimii” (1929), direcțiunea liceului ia hotărârea să înființeze alta. Aceasta va avea titlul „Știință și progres”, apărând în anul 1934, din dorința de a antrena tineretul școlar către studiul și adâncirea problemelor științifice. Scopul urmărit era de a le dezvolta școlarii militari intuiția și respectul pentru munca creatoare. Timp de nouă ani,

Capitolul V - Publicații școlare și pedagogice

revista a călcat bărbătește cum se spune, pe tărâmul științei. Prin „Știință” s-a urmărit „Progresul”, iată ideea călăuzitoare a publicației militare. Pe lângă contribuția școlarilor, cu timidele lor încercări științifice, s-a adăugat și cea dascălilor și, mai apoi, a unui însemnat număr dintre cei mai valoroși oameni de știință români.

Exemplul revistelor celor două licee nu putea rămâne fără urmări în plan publicistic. Exemplul acesta a stârnit o arzătoare dorință elevilor Școlii Normale din Târgu-Mureș. Ei au intervenit pe lângă profesorii lor rugându-i să le înlesnească apariția unei reviste similare. Dar, dorința lor nu s-a împlinit atunci, întrucât s-a invocat situația financiară a școlii, care, în fapt, nu era una prea bună. Ca atare, elevii Școlii Normale au luat lucrurile pe cont propriu. În toamna anului 1928, un grup de elevi și-au unit eforturile și, prin propriile lor mijloace, au scos revista șapirografiată „Avântul”. Ca director, trecut pe prima pagină, figura Vasile Netea, semnatarul articolului-program, intitulat „Ce vrem?”, și a două poezii. În rândul „colaboratorilor” îl găsim pe Nicolae Albu, care a semnat nuvela „Mort a fost și a înviat” (întâmplarea unui lucrător de la o fabrică de cherestea), Marin Ionescu, cu o poezie; Victor Vinereanu și Damian Vochițoiu, cu două apeluri către elevi și învățători pentru a culege folclor; Aurel Ioana, un apreciat viorist, a avut „gloria” de a șapirografia revista, apărută într-un tiraj de 50 de exemplare, numai într-o singură noapte. Vasile Netea a fost eliminat din școală, evident, pentru îndrăzneala sa, și revista n-a mai ajuns la numărul 2. Deci, apărând fără încunoștințarea și asentimentul profesorilor, „Avântul” fost suprimat.

Incontestabil fapt este că dintre câte ziare și reviste au apărut de-a lungul anilor în tiparnițele județului Mureș, un loc de frunte îl ocupă revista Asociației Învățătorilor Români, intitulată „**Progres și cultură**”. A pornit la drum în octombrie 1933, timidă, șovăielnică, fără o directivă precisă și fără un mănunchi sigur de colaboratori. La conducerea revistei, ca redactor responsabil, a fost însărcinat învățătorul Ion Butnariu de la Petelea, vicepreședintele Asociației Învățătorilor Români. Cum acesta nu avea vocație, nici pregătire pentru o astfel de misiune, a făcut apel la mai tânărul său coleg, Nicolae Albu, care-l captivase prin cunoștințele și prin pasiunea sa pentru literatură. Odată cu numirea lui Nicolae Albu ca secretar de redacție, revista „Progres și cultură” a început să câștige în notorietate, sub auspicii dintre cele mai favorabile. Și-a fixat o direcție clară, fermă, precisă, a adunat un grup puternic de colaboratori talentați. Să pomenim numele câtorva: Maximilian Costin, Vasile Al-George, Mihail Demetrescu, Aurel Filimon, toți localnici; Ion Th. Ilea, Ștefan Baci, Teodor Scarlat, Traian Chelaru, E.Ar. Zaharia, Mircea Streinul, Teofil Lianu, C.D. Anderco, Corneliu Albu, Nicolae Rusu, Radu Marin Voinea, Ladmiss Andreescu, precum și poeți bucovineni. Nu omitem numele avocatului Alexandru Ceușianu de la Reghin, a judecătorului Gherghinescu Vania din Turnu Severin, eseistului Ion Miclea, profesorului Aurel I. Popp, studenților Septimiu Bucur, Nicolae Ursu, Gheorghe Stoica, David Lazăr, Ion Covrig Nonea, colaboratori la diferite publicații periodice ce apăreau la București și Cluj.

Viața acestei reviste este o strălucită dovadă a faptului că și în orașele fără tradiții culturale românești și fără cenacluri literare

Capitolul V - Publicații școlare și pedagogice

se pot întemeia reviste puternice și mai ales durabile. „Progres și cultură” a avut o existență de șase ani. Ca revistă „pedagogică-socială-literară”, publicația aceasta va fi „un puternic și respectat reflector de lumină și perfecționare profesională, o operă de progres și cultură dascălească”, precum și „vatra comună a dascălilor”. Atunci când revista a pornit la drum, redacția, prin membrii ei, nu avea păreri tocmai unitare în privința orientării publicației, existând anumite neconcordanțe, atât în corpul profesoral, cât și în rândul cititorilor. Stăruiau întrebări, ca de pildă: să fie o revistă de strict profesionalism, o revistă mozaicată sau una literară? Mulți dascăli, contribuabili financiar, vroiau „o revistă a lor, una de specialitate, una care să le servească interesele, și mai ales una care să fie scrisă pentru ei”. În eseu „O revistă de prestigiu „Progres și cultură”, publicistul, scriitorul Melinte Șerban (trecut în eternitate în anul 2009), ajunge la concluzia că există o discordie în rândul conducătorilor publicației în ceea ce privește orientarea ei. Poate că nu aș îmbrățișa întrutotul un asemenea punct de vedere, deoarece pentru ca să interesezi, trebuie să știi a deveni interesant, idee existentă în simțirea, trăirea corpului redacțional. Dorind punerea în valoare a ideii, corpul redacțional va căuta să asigure un echilibru prin orientarea revistei spre cuprinderea celor trei domenii de manifestări spirituale ale vremii: pedagogia, sociologia, literatura.

Până în aprilie 1935, deci la începuturile ei, revista „Progres și cultură” a avut o accentuată orientare beletristică. Ea se încadra astfel în seria revistelor ardelenene de atunci, ca de exemplu: „Abecedar” de la Brad, „Provincia literară” de la Sibiu, „Gând românesc” de la Cluj, „Pagini literare” de la Turda, „Țara Bârsei” de la Brașov, „Hotarul” de la Arad, „Afirmarea” de

la Satu Mare, „Familia” (serie nouă) de la Oradea. Pe data de 22 aprilie a anului 1934, „Progres și cultură” a inițiat și organizat cea dintâi șezătoare literară la Târgu-Mureș, cu concursul Societății Scriitorilor Români Independenți aflată sub conducerea lui Romulus Dianu și Zaharia Stancu. Prin toate cele menționate și reliefate, revista și-a ocupat repede un loc important printre celelalte publicații literare transilvănene contemporane. Însă a stârnit nemulțumirea mării majorități a învățătorilor mureșeni, care preferau ca, în loc de creații și comentarii beletristice, să citească, în vederea inspecțiilor și a prezentării la examenele de înaintare în grad didactic, diferite studii pedagogice și chiar modele de lecții practice. Ca atare și drept rezultat, în primăvara anului 1935 Nicolae Albu este silit să renunțe la secretariatul revistei, locul lui fiind ocupat de institutorii Școlii Normale, cu îndatorirea de a o „pedagogiza” la modul așteptat. Începând de la reorganizarea din aprilie 1935, cultura profesională și viața școlii a fost una din marile preocupări ale revistei. Localismul educativ și-a găsit o largă și continuă atenție în paginile revistei. Cotitura anului 1935, în privința reorganizării, a avut efect pozitiv în ceea ce privește compartimentarea revistei în capitolele: **Ideologia** (probleme generale, pedagogice, sociale, politico-culturale care priveau viața satului ori a ținutului); **Psihologia copilului și aplicații pedagogice**; **Metode pentru cunoaștere și educație** (cunoașterea copilului, chestiuni de ordin moral și lecții practice); **Probleme generale de învățământ** (localism educativ, corelația obiectelor de studiu, orarii, programă, legi, școli speciale); **Partea literară** (poezie, nuvelă, folclor, critică literară); **Recenzii, note, informații**.

Paginile revistei „Progres și cultură” au fost prilej de întâlnire a dascălilor de toate gradele de învățământ. Activitatea

Capitolul V - Publicații școlare și pedagogice

ei a contribuit la bunul mers al învățământului din județul Mureș, a servit la înălțarea muncii profesionale, publicând lucrări din domeniul pedagogiei, sociologiei, literaturii. N-a neglijat nici chestiunile de organizare școlară; s-a străduit să asigure fiecărui număr cronici variate și recenzii obiective; a avut drept reper, pe care l-a slujit de altfel, Cultură și progres (consider că în titlul revistei cele două noțiuni trebuiau așa înfățișate, redată). Revista este expresia fidelă a felului cum învățătorimea din județul Mureș, acționând cu puteri unite, a înțeles să-i orienteze drumul în cei șase ani de existență. Ea a destinat o bună parte a paginilor sale și popularizării activității unor învățători folcloriști: Ioan Pop-Reteganul, C. Radulescu-Costin, Mihai Lupescu. „Progres și cultură” a fost cea dintâi publicație locală care a început studiul sistematic al activității unora dintre marile figuri mureșene, precum Petru Maior, Gheorghe Șincai, Alexandru Papiu Ilarian, Constantin Romanu-Vivu, Virgil Onițiu, Nicolae Petra-Petrescu, Ladislau Vasile Popp. Studiile semnate de Vasile Netea și dr. Eugen Nicoară, care, după apariția lor în „Progres și cultură”, au fost adunate în broșura intitulată „Figuri mureșene” (1934).

Fiind înainte de toate o revistă pedagogică, ea a respirat în spiritul învățătorimii mureșene, rămânând în analele presei românești de pe meleagurile dintre Mureș și Târnave o pagină de istorie în domeniu. „Progres și cultură” a apărut între anii 1933-1938.

„Revista Școlii Normale de Învățători” din Târgu-Mureș vede lumina tiparului la 1 decembrie 1938, sub conducerea profesorului de istorie Ioan Lupșa, directorul unității de învățământ. Organ al Societății de lectură, noua publicație a avut

o existență de doi ani, în 1940 căzând și ea victimă a Diktatului de la Viena. O colaborare mai susținută în paginile revistei au avut-o profesorii Aurel I. Popp (articole de istorie literară), Nicolae Crețu (articole de pedagogie), O. Zamfir (articole de muzică), precum și elevii Remus Luca, devenit prozator, Gh.I. Popp. Folclorul s-a bucurat de o atenție aparte și la „Revista Școalei Normale de Învățători”.

În aceeași categorie de publicații periodice se înscrie și „**Lumea Noastră**” (1938-1940), condusă de inspectorul școlar Gh. Aniței și de învățătoarea Natalia Popescu. Subtitlul „*de la copii, pentru copii*” este sugestiv și edificator, pentru că revista a „intrat” în universul minunat al copilăriei și al copiilor, dându-le posibilitatea să se manifeste cu încercări literare. Revista le-a prilejuit copiilor un nimerit mijloc de instruire și educație, ei regăsindu-se în paginile acesteia. O revistă plăcută, vioaie, cu versuri, jocuri, probleme, desene, ghicitori.

„**Povățuitorul școlărimii**” a oferit și el un teren propice de manifestare publicistică a elevilor. Publicația bilunară pentru informarea și îndrumarea tinerimii școlare, își croiește drum către cititori la 1 decembrie 1937. În redactarea profesorilor Mihail Demetrescu și Gh.Șt. Popescu. „Povățuitorul școlărimii” a încercat să fie „*o modestă dar folositoare publicațiune de îndrumare și informare pentru elevi*”. În lumea școlărească a răspândit sfaturi și îndrumări sănătoase pornite din inimile curate ale dascălilor grupați în jurul publicației, care avea format de ziar. Bilunarul acesta de informare și îndrumare a ieșit

Capitolul V - Publicații școlare și pedagogice

din acel localism strâmt de care erau stăpânite cele mai multe periodice ale vremii. În coloanele bilunarului s-a stăruit mult pentru „*cunoașterea și strângerea legăturilor de solidaritate camaraderească a școlilor de pe cuprinsul țării*”. Ideea este întărită de prezența mare a elevilor în paginile publicației periodice. Dar, nu numai a celor din Târgu-Mureș, ci și a celor din țară. Bilunar bine scris, cu mult suflet și un binevenit povățuitor pentru tinerimea școlară. În paginile lui se publicau articole literare și cu caracter istoric, îndemnuri și povește educative, versuri și proză, note critice, recenzii.

Nu pot trece cu vederea faptul că în „Povățuitorul școlărimii” s-au strecurat unei greșeli, e adevărat, puține. La 25 de ani de la moarte, poetului Panait Cerna îi este dedicat un articol, semnat Natalia Gh. Popescu. Articolul se intitulează „*Poezia lui Panait Cerna*”, este vorba despre o comemorare. O aducere aminte, fie chiar sumară, e mai mult decât o uitare. Însă, superlativele și etichetările absolute, mai ales într-o scriere care nu are pretenția de studiu, mi se par forțate, exagerate. Nu de alta, dar a spune că „*Cerna poate fi considerat al treilea după Mihai Eminescu și Grigore Alexandrescu*” ni se pare lipsă de discernământ, de logică. „Povățuitorul școlărimii” își încetează activitatea și apariția după numărul 13 al anului 1938.

La Târgu-Mureș au mai apărut revista școlară în limba franceză „**Chez nous**” („La noi”), doar două numere (1926/1927), precum și „**Ghiocelul**”, revista Societății de lectură „Junimea” din Teiuș. Colaboratorii ei au fost elevi ai liceelor din Târgu-Mureș, Blaj, Aiud, Alba Iulia. „Ghiocelul” se trezește la viață în anul 1936, scopul lui fiind acela de a îndrepta atenția elevilor,

în timpul lor liber, către o activitate rodnică și folositoare, decât cea urmărită prin școală. Paginile reviste sunt pline de poezii, de proză scurtă, note literare, purtând semnătura elevilor.

O categorie distinctă a publicisticii mureșene care reține atenția, o constituie periodicele cu caracter pedagogic, didactic, social, istoric, inițiate și editate de către inspectoratele școlare și asociațiile învățătorilor, ale profesorilor. „**Viața școlară**” este prima dintre acestea. A apărut la 1 octombrie 1923 la Sighișoara ca „*revistă pedagogică și socială a corpului didactic primar*” și ca „*organ oficial al Revizoratului școlar și al Comitetului școlar*”. Gazeta apare, așadar, într-un început de an școlar, ca un frumos răsărit de soare; ca un liman spre care s-au îndreptat, mai mult sau mai puțin, toți doritorii, iubitorii de cultură. Primordiala preocupare a revistei a fost școala. Firesc să fie așa, nu? În paginile ei s-a scris despre toate chestiunile cu privire la școală, învățământ, situația materială a corpului didactic. Celor care trebuiau, doreau sincer să fie cetățeni luminați și conștienți de menirea lor, „Viața școlară” le-a oferit posibilitatea împărtășirii bucuriilor, necazurilor întâmpinate în satul lor, rezultatele muncii zilnice depusă la catedră ori în afara unității de învățământ. Începând cu numărul 1 (ianuarie), anul 1924, „Viața școlară” va trece la format mic, tip broșură, având între 16-24 de pagini. Acest lucru nu-i va fi neprielnic în ceea ce privește lărgirea sferei de activitate. Probleme școlii își vor găsi o reflectare mult mai pronunțată.

Capitolul V - Publicații școlare și pedagogice

În același oraș de pe Târnava Mare, către cititori se îndreaptă „**Graiul dăscălesc**” (1928-1931). Subintitulată „*revistă pedagogică, literară-socială*”, devine apoi revistă de cultură profesională și de apărare a intereselor învățătorimii și își va continua drumul ca „organ de publicitate și informații școlare”. Și această revistă a îmbrățișat, a „dezvăluit” problematica pedagogico-didactică, sub toate aspectele ei; situația învățământului primar; experiența celor porniți pe drumul progresului activității culturale la sate; situația învățământului primar; starea materială a dăscălimii, cu propuneri de îndreptare. S-a acordat spațiu tipografic și pentru unele manifestări literare, modeste în conținut, scrise de învățători și profesori. Pentru ca toată lumea dăscălească să fie bine informată, revista avea și o parte oficială, în care se transmiteau știri, circulare, ordine, dispozițiuni ale autorităților școlare. Concluzionând, revista „Graiul dăscălesc” a avut un conținut mult mai bogat și folositor decât „Viața școlară”. Deși în paginile acestor reviste s-au dezbătut probleme școlare și s-au făcut propuneri, sugestii referitoare la ridicarea nivelului de instrucție și de educație, prin învățământ (îndeosebi a manualelor și a metodelor de predare), fiind organe oficiale, ele s-au manifestat precaut, evitând tonul critic, atât de necesar în acest domeniu.

PUBLICAȚII CU CONȚINUT DIVERS

1. Reviste de specialitate

Dintru bun început, trebuie precizat că partea cea mai slabă a publicisticii mureșene o constituie producțiile gazetărești de specialitate. Explicația constă în faptul că profesiile libere erau ca și inexistente la românii din Ardeal, ei fiind nevoiți să se mărginească la trei cariere: avocați, învățători, preoți.

Cel dintâi periodic mureșean de specialitate a fost „**Revista tehnică**”. Își croiește drum spre cititorii de limbă română, maghiară și germană în ziua de 23 septembrie 1923. Ea își dorea „*să umple un gol, ce se simțea până acum pe terenul tehnic al României. De mult era necesar în viața industrială a acestei țări, un organ al presei care e de mare importanță pentru fabricant, industriaș, antreprenor, precum și pentru ingineri, comercianți tehnici...*”. Revista se ocupa în special cu domeniul mecanic și cel electrotehnic, dar, în același timp, acorda spații largi comerțului, prin publicarea prețurilor produselor tehnice aflate pe piața industrială. Pentru a servi interesele fabricantilor și comercianților din Ardeal, „Revista tehnică” a editat foi de propagandă difuzate gratuit. Prima astfel de foaie apare în ziua de 15 octombrie 1923. Redacția revistei s-a gândit și la marea masă a cititorilor, pentru care a înființat un birou de agentură.

Capitolul VI - Publicații cu conținut divers

Tot pentru cititori a fost introdusă o rubrică care-i informa despre locurile unde se pot angaja, despre posturile tehnice disponibile. De altfel, rubricizarea revistei - „*Piața industrială din Ardeal*”, „*Viața tehnică*” - corespundea ideii redacției de a oferi tuturor informații utile despre orașele, firmele, fabricile de unde pot procura produsele necesare, precum și informații diverse: adrese, date personale. Începând cu numărul 1 (1 și 15 ianuarie) 1924, revista apare la Timișoara, cu același profil, însă cu unele inovații în rostul redacțional, administrativ (exemplu: corespondenți speciali în toate centrele industriale mai însemnate). Revista a făcut bune servicii, atât fabricanților, comercianților, cât și diverselor categorii de oameni interesați de întreprinderile, afacerilor lor de factură tehnică. Redactorul responsabil al periodicului era Ladislau Hirn, redactor în limba română: Virgil Mesaroșiu.

De la Târgu-Mureș, pe aceeași linie de preocupări istorico-publicistice, ne „deplasăm” la Reghin, orașul lutierilor români. În ianuarie 1930, avocatul Ioan Șularu își va asuma un alt rol publicistic. Va face să apară revista bilunară „**Toate legile**”, destinată colegilor de branșă și autorităților care resimțeau „*lipsa unui buletin sau colecții speciale a tuturor legilor ce se votează de corpurile legiuitoare*”. La baza acestei generoase acțiuni a lui Ioan Șularu se aflau și alte considerente de ordin practic, anume: „*faptul că puțini colegi își pot permite să citească «Monitorul Oficial», al cărui preț e peste 2.000 de lei, iar căutarea unei legi durează prea mult; faptul că unele legi se editează cu totul prea târziu, iar cele mai multe nu se editează deloc, așa că majoritatea lor rămân necunoscute, chiar de juriști și autorități*”.

„Toate legile” se va numi din 15 februarie 1930, **„Buletinul legilor”**, cu apariție de două ori într-o lună. Din această publicație au văzut lumina tiparului 24 de numere, pe distanța a 12 luni.

2. Publicații ale diferitelor societăți și asociații

Din activitatea meseriașilor, comercianților și a micilor industriași a răsărit un nou gen de publicații: reviste scrise în două sau trei limbi - română, maghiară, germană. O astfel de revistă va apărea și la Târgu-Mureș, pe data de 13 septembrie 1929, purtând titlul **„Mașina de Cusut și Bicicleta”**. Era organ oficios al Uniunii Comercianților de mașini și biciclete din Ardeal și Banat. Publicația ia ființă ca o contrareacție la comerțul clandestin care plana asupra *„celor mai harnici și legitimi comercianți ai acestei branșe aproape expuși ruinei prin sporirea comercianților nelegitimi”* (clandestini - n.n.). Pare-se că organul acesta de branșă, apărător al intereselor comercianților, prin campania lansată a contribuit la atenuarea comerțului clandestin, cel puțin pentru o perioadă de timp.

Tot pentru apărarea intereselor, dar a altor categorii de oameni, Camera de Agricultură a județului Mureș editează în martie 1931 buletinul **„Mureșul Agricol”**. Atât cât a apărut (martie-noiembrie 1931), „Mureșul Agricol” a contribuit la ajutorarea, îndrumarea sătenilor spre o plugărie mai bună și un trai mai fericit. În paginile sale s-au publicat articole interesante și de actualitate agricolă, ca de exemplu: *„Rolul comitetelor agricole sătești”*, *„Organizarea producției agricole prin întovărășire cooperatistă”*, *„Cum se pot face productive terenurile sterile din regiunile de câmpie”*, *„Importanța rotației plantelor în cultură”*. Prin eforturile vizând organizarea gospodăriilor agricole și prin atenția acordată învățământului agricol, buletinul și-a dovedit rostul pentru care a fost creat.

Capitolul VI - Publicații cu conținut divers

Din categoria publicații ale diferitelor societăți și asociații, poate fi amintit și bilunarul „**Gazeta frizerilor și bărbierilor**” din Târgu-Mureș (1925-1926) - organ oficios al „*Instituțiunii de penzie a patronilor de bărbieri și frizeri*”, avându-l ca redactor responsabil pe Carol Pecha.

3. Publicații calendaristice, almanahuri, anuare școlare, calendare

Ca un tot întregitor al publicisticii mureșene, pot fi considerate și aceste genuri de tipărituri, ele fiind așteptate cu nerăbdare și interes de cei cărora li se adresau. De pildă, pentru săteni, calendarele era singura carte ce le intra în casă și îi hrăneau, un timp, cu „noutățile” anului trecut. Calendarele, sub formă de carte, erau frecvent folosite drept jurnal de însemnări cu mersul treburilor în gospodărie.

În ținuturile mureșene, perioada dintre cele două războaie mondiale s-a dovedit a fi săracă, atât în ceea ce privesc almanahurile, calendarele, cât și anuarele școlare tipărite în limba română. Semnalăm „**Almanahul ziarului Târnava Mare**” (1925/1928), „**Almanahul orașului de reședință Târgu-Mureș și județul Mureș**” (1939/1940), „**Almanahul orașului municipal Târgu-Mureș**” (1924); „**Calendarul funcționarilor administrativi**” (1937), „**Calendarul Mureșului**” (1927/1932), „**Calendarul organizației P.N.L. a județului Mureș**” (1938); „**Anuarul Gimnaziului Român de Stat din Reghin**” (1921/1922), „**Anuarul Liceului de băieți și fete „Al. Papiu Ilarian” Târgu-Mureș** (1919/1920, 1932/1935), „**Anuarul Liceului de fete „Unirea” Târgu-Mureș** (1921/1922, 1928/1929), „**Anuarul Liceului de Stat „Samuil Micu” din Sărmașu** (1922/1923, 1929/1930).

Almanahurile și calendarele sunt pline de date statistice, economice etc., cu privire la situația școlilor, instituțiilor, societăților ce funcționau în acea vreme. Unele dintre ele nu au rămas doar simple publicații menite să consemneze date și cifre. Alcătuitoarii lor, de regulă directorii de școli, s-au străduit să le confere o formă atractivă, să facă din ele altceva decât o colecție de procese-verbale, de rapoarte și statistici. Zămislitorii lor au considerat că în paginile acestor publicații își au loc și unele manifestări culturale, unele creații științifice sau literare. De pildă, anuarele liceelor „Al. Papiu Ilarian” și „Unirea”, ambele din Târgu-Mureș, au adoptat forma și proporțiile unor adevărate mijloace în care literatura și știința se îngemănau cu activitatea profesorilor, a școlarilor. Astfel, anuarul reprezenta o imagine mai completă a unităților școlare respective.

Revenind însă la acest gen de publicații, trebuie să evidențiem în acest context și **„Anuarul Școlii Medii Reformate”** din Diciosânmartin (Târnăveni), **„Anuarul Școlii de Arte și Meserii”** din Târgu-Mureș, **„Anuarul Conservatorului Orășenesc”** din Târgu-Mureș, **„Anuarul liceului al statusului rom. cat. transilvănean”** din Târgu-Mureș, **„Anuarul Școlii civile de stat cu limba de predare maghiară”** din Târgu-Mureș, **„Anuarul Școlii ref. de fete”** din Târgu-Mureș, **„Anuarul Școlii comerciale superioare și elementare de băieți”** din Târgu-Mureș.

Capitolul VII

ZIARE ȘI REVISTE ÎN „MEMORIILE” LUI VASILE NETEA

Norocul a făcut ca la Liceul „Al. Papiu Ilarian” să se înființeze o revistă literară numită „**Îndemnul**”, printre colaboratorii căreia am văzut și câțiva elevi pe care-i cunoșteam personal: Traian Marcu, de la mine, din Deda, Ovidiu Papadima, criticul și istoricul literar de mai târziu, Emil Viciu, viitorul cardiolog, și alții.

Îndată după apariția „Îndemnului” n-am stat prea mult pe gânduri și am trimis redacției, prin Traian Marcu, un pastel intitulat „Lângă lac”, pe care mi-l corectase „poetul” I. Turbățeanu de la Brădet. Poezia a apărut în toamnă alături de unele versuri originale ale lui O. Papadima, numărul respectiv, un număr cu coperti roșii - fiind expus în vitrina librăriei „Ardeleana”. Când l-am văzut, m-am înroșit mai dihai decât copertile „Îndemnului” și am intrat în librărie ca o furtună pentru a cumpăra revista. Evident, despre eveniment am informat imediat vânzătorul care mi-a scos revista din raft...

Am simțit năvalnic nevoia imperioasă de a spune tuturor că eu, cel de față, am publicat o poezie în revista „Îndemnul”. Până seara, întreaga Școală Normală aflase că unul, Netea, din clasa a III-a, a publicat o poezie în revista elevilor de la Liceul „Al. Papiu Ilarian” din Târgu-Mureș.

Peste câteva luni îmi apărea în aceeași revistă un alt pastel: „Se duc oile la munte”, din nou alături de Ovidiu Papadima, așa încât începusem să mă consider de-a binelea ca poet „consacrat”.

La Târgu-Mureș a apărut încă o revistă școlară (1925 - n.n.), intitulată „Șoimii” - revista Liceului Militar „Mihai Viteazul” - prin paginile căreia avea să treacă și Alexandru Sahia, cunoscut sub numele de Alexandru G. Stănescu. La „Șoimii”, Sahia a semnat cu pseudonimul Al. Mănăstireanu, după numele satului său Mănăstirea din județul Ilfov. La noua revistă nu aveau acces decât elevii liceelor militare (Alexandru G. Stănescu era elev la Liceul Militar din Craiova - n.n.).

În primăvara anului 1928, an în care eram în clasa a IV-a și în care am ținut la societatea noastră de cultură și cea dintâi conferință a mea consacrată poeziei populare - am început să scriu articole și evocări literare. Primul meu articol de această natură a fost o evocare a lui George Coșbuc, la împlinirea a 10 ani de la moartea sa, și apoi un necrolog al povestitorului moldovean Ion Dragoslav, decedat la 4 mai 1928. Ambele au apărut în ziarul săptămânal local (Târgu-Mureș - n.n.) „Astra”, pus sub conducerea poetului Vasile Al. George, director pe atunci la Casa cercuală... La „Astra” nu am publicat numai cele două articole menționate, ci și o poezie intitulată „Pământ”, pe care peste câteva săptămâni aveam surpriza de a o vedea reprodușă în revista lui N. Iorga, „Cuget clar”. La recitirea ei în această revistă am încercat aceeași bucurie ca și la apariția primei poezii publicate în „Îndemnul”.

Aveam să cunosc un alt poet local, pe profesorul Mihail Demetrescu, venit de la Iași. La Târgu-Mureș conducea un ziar politic liberal, numit „**Viitorul Mureșului**”. Pe Mihail Demetrescu l-am avut profesor de istorie, vreme de doi ani. Era un bărbat înalt, bine legat, cu un profil roman, dominat de ochelari fumurii... Între publicarea în „Patria” de la Cluj a unui pamflet împotriva prefectului Virgil N. Bărcănescu, și conferința care a adus hotărârea amintită (eliminarea pe două luni de la Școala Normală din Târgu-Mureș, cu dreptul de a se înscrie apoi, cu aprobarea ministerului, la o altă școală - n.n.), situația mea ca elev s-a agravat și mai mult, prin înființarea unei reviste - fără a cere aprobarea direcției - în cadrul școlii, intitulată „**Avântul**”. Era o veche dorință a mea, un adevărat vis devenit și mai imperios după dispariția revistei „Îndemnul” (1927), la care mă gândeam tot timpul. Am intitulat revista „Avântul”, aceasta fiind starea mea de spirit în care mă aflam. Prilejul apariției revistei mi l-a oferit secretarul școlii, profesorul Nicolae Georgescu, de a șapirografia pentru viitorii învățători un exemplar dintr-o liturghie... Progresul meu pornise în galop și nimeni n-ar fi putut să-l oprească. Ca o mărturisire a acestui entuziasm, pe tabloul de absolvire al anului 1931 - an în care, după o scurtă trecere prin Cluj, fiind reprimat în școală am absolvit și eu - am făcut să se deseneze copertile largi desfășurate ale „Avântului”, el devenind emblema de luptă a acestei serii pentru viața și cultura românească. Concomitent cu apariția „Avântului”, am comis alte două infracțiuni la regulamentul școlar, colaborând sub pseudonimul Victor Lucrețiu, la ziarul politic „Actualitatea”, înființat pentru câteva săptămâni de un ziarist de la București,

N. Garotescu, aflat în trecere prin Târgu-Mureș. La „Actualitatea” am colaborat cu articole de fond, cronici și poezii. La îndemnul meu, același lucru avea să-l facă și N. Albu, care a colaborat scurt timp la un alt ziar politic local, „**Înfrățirea**”, cu o apariție tot atât de efemeră, sub pseudonimul dat de mine, Istrate Drăgușin.

Numit învățător suplinitor într-un sat din apropiere (Târgu-Mureșul - n.n.) - Veța - mi-am continuat relațiile citadine anterioare, urmărind cu atenție orice fapt cultural și artistic ce se săvârșea în oraș. În toamna anului 1929 am participat astfel la înființarea ziarului „**Mureșul cultural**”, editat de librarul Panait Herescu, venit de la București. De un ziar românesc, Târgu-Mureșul avea neapărată nevoie, fiindcă după dispariția „Astrei” orașul nu mai dispunea de nicio altă publicație românească.

O nouă foaie românească avea să apară în 1931, având ca redactor pe profesorul Mihail Demetrescu. Numită „**Gazeta Mureșului**”, având un caracter strict cultural popular, noua publicație va apărea până în toamna anului 1940. Pe lângă articolele de fond scrise de Mihail Demetrescu, cele mai multe din ele nesemnate, în „Gazeta Mureșului” s-au publicat numeroase evocări patriotice trimise de către profesorii locali Ion Bozdog, Grigore Ciortea, Eustațiu Mărculescu, de protopopol Elie Câmpeanu, agronomii de la Camera de Agricultură, H. Doljean, I. Jecu, notarul A.P. Boțian, medicii Eugen Nicoară și Domițian Baci... La toate acestea se adaugă colaborarea nea - între timp mă reconcilasem cu Mihail Demetrescu - cu numeroase articole și foiletoane literare, cu evocări ale unor scriitori și ale unor

Capitolul VII - Ziare și reviste în „Memoriile lui Vasile Netea”

personalități sau evenimente istorice, precum și diverse cronici și recenzii de cărți. Eram, cum zicea Demetrescu, „corbul alb” al gazetei. Tot în „Gazeta Mureșului” am publicat și un „Îndreptar pentru cercurile culturale ale învățătorilor”, pe care l-am editat într-un volum separat.

N-aș putea trece mai departe fără a aminti că am participat și la redactarea revistei „**Glasul șomerilor**” (25 ianuarie 1933), înființată de avocatul Ion Șularu de la Reghin, ca un protest împotriva șomajului vremii, care luase proporții îngrijorătoare, și totodată împotriva exploatării acerbe a muncitorimii. Două dintre cele patru articole principale ale revistei au fost scrise de mine (*Șomajul muncitorilor manuali* și *Șomajul învățătorilor*). Siguranța, care a intrat imediat „pe fir”, a interzis continuarea apariției revistei. Ecurile luptelor de la Grivița răsunau și în această parte de țară.

...Când mă pregăteam să-mi satisfac stagiul militar, Târgu-Mureșul și-a dobândit în sfârșit revista mult așteptată. Ea a fost inițiată de asociația celei mai modeste categorii de intelectuali, învățătorii, cari au avut totuși dorința de a avea o publicație cultural-pedagogică proprie. Revistei i s-a dat numele semnificativ de „**Progres și cultură**”, ca secretar de redacție, pe lângă reprezentantul Asociației, învățătorul Ion Butnariu de la Petelea, a fost chemat vechiul meu coleg de la Școala Normală, Nicolae Albu. Înainte de a pleca în armată, m-am înțeles cu Albu, punct cu punct, ca în loc de o revistă pedagogică să facem o publicație cu serioase preocupări literare, istorice, artistice în jurul căreia, pe lângă învățătorii mureșeni, să concentrăm,

evitând politica, condeie, îndeosebi tinere, din toate părțile țării. Revista „Progres și cultură” a contribuit și ea în mod entuziast la susținerea acestei atmosfere prielnice literaturii române contemporane și a popularizării creațiilor noilor ei exponenți din întreaga țară.

Nicolae Albu în special s-a afirmat ca un lucid și multilateral spirit critic, publicând zeci de cronică literare și pedagogice adunate mai târziu într-un volum intitulat „Însemnări pedagogice și literare” (1936)... Numărul din „Progres și cultură” dedicat „Astrei” - remarcabil și prin condițiile grafice și numărul de pagini în care a apărut - a ridicat și mai mult prestigiul revistei, impunând-o definitiv în rândul periodicelor literare transilvănene. În zadar încercau inspectorii școlari Nicolae Crețu, Ieronim Puia și Parteniu Duca, și alături de ei câțiva excelenți învățători, ca Ion Butnariu, Cristache Teodoru ș.a., s-o îndrepte pe calea exegezelor pedagogice, fiindcă profilul ei era acum bine stabilit. Iar elanul din ce în ce mai tumultos...

În toamna anului 1934, revista a dobândit un nou aliat, fiindcă în acest an, eliberat din armată, am revenit și eu la Târgu-Mureș, unde mi s-a încredințat secretariatul de redacție al ziarului, săptămânal „Glasul Mureșului”, înființat de Maximilian Costin. Deși ziarul urma să aibă caracter politic, eu m-am străduit să-i dau și o patină cultural-literară, inoculându-i același spirit care domina și la „Progres și cultură”. Pentru relevarea acestei atitudini am înființat, după modelul unor ziare bucureștene, o pagină culturală permanentă - pagina, a II-a - unde, cel puțin în primele luni, publicam poezii, folclor, informații, cronică și portrete literare...

O limitare a orizontului s-a produs și la „Glasul Mureșului”, Maximilian Costin cedând locul de director lui E. Dandea,

Capitolul VII - Ziare și reviste în „Memoriile lui Vasile Netea”

primarul orașului, care avea să facă din acest ziar, trecând peste preocupările mele literare, un organ exclusiv politic, destinat polemicilor sale cu rivalii politici locali: Aurel Baciuc, Ion Bozdog și aderenții lor.

Voiam o revistă proprie, o revistă a mea, o revistă, pentru orașul nostru. O voiam și am avut-o. După plecarea lui N. Albu la Blaj, confidentul meu literar devenise sublocotenentul Ion Cismaru (Bebe) de la Regimentul 82 Infanterie, poet și el - editase un volum de poezii intitulat „Mărgăritare înlăcrimate” - și pasionat critic de literatură. Neavând alte resurse și neavând de la cine aștepta niciun ajutor, în cele din urmă ne-am hotărât să ne-o dăruim noi înșine. Drept fond de investiție, Cismaru și-a sacrificat o parte din solda lui de ofițer, iar eu tot ce puteam jertfi din leafa mea de învățător, și astfel, la 1 noiembrie 1936 a apărut - în patru pagini - revista literară bilunară „Clipa”, având formatul „Biletelor de papagal” ale lui Tudor Arghezi și a „Abecedarului” lui Giurgiuca. Pe copertă urma să apară ca redactori numele noastre - Vasile Netea și Ion Cismaru - tovarășia noastră fiind egală întru toate. Dar, în momentul în care era să dăm coperta la tipar, Bebe mi-a comunicat că, fără a se retrage din „combinație”, el nu va putea apărea totuși pe copertă, fiindcă, superiorii lui nu i-au îngăduit o asemenea exhibiție. În locul numelui el îmi oferă însă unul din pseudonimele sale - avea vreo trei - și astfel „Clipa” a pornit la drum având ca redactori pe Vasile Netea și Balcsy Valst.

Primii colaboratori ai „Clipei” au fost cei cunoscuți de la „Progres și cultură”, în primul rând, Nicolae Albu, care a fost solicitat să se ocupe de cronică sa literară. Ca poeți, pe lângă cei

doi, redactori aveau să se manifeste mureșenii Al. Ceușianu și Const. Ștefăniu. Ca eseist a apărut Al. Șerban, armurier al unuia din regimentele locale. La „Clipa” au colaborat și clujenii Horia Stanca, Radu Stanca, V. Copilu-Cheatră, institutorul Tenea Aștilean. După câteva numere, „Clipa” a dobândit colaborarea și sprijinul material al lui Maximilian Costin. Cei doi inițiatori ai revistei au făcut totodată loc în conducere a lui M. Costin și C. Ștefăniu, anunțând în același timp că de la 1 aprilie 1937, „Clipa” se va transforma într-o revistă mai mare.

Aceasta avea să fie „**Jar și slovă**”, al cărei prim număr având o extensiune de 42 de pagini, a apărut la sfârșitul lunii aprilie 1937. Apariția revistei a fost posibilă în urma unei subvenții de 10.000 de lei acordată de Primăria orașului Târgu-Mureș, datorită stăruințelor mele pe lângă primarul Emil Dandea. La „Jar și slovă”, care se intitula revistă literară, artistică și socială, aveam să figurez singur pe copertă ca redactor. Chiar de la primul număr, revista a beneficiat de contribuțiile nuvelistului și romancierului Victor Papilian, președinte în acel moment al Societății scriitorilor români din Ardeal. La noua revistă, Bebe Cismaru va colabora nu numai cu versuri, ci și cu proză scurtă semnată N. Alexen... Deși n-a apărut decât timp de opt luni, „Jar și slovă” a dovedit totuși că și la Târgu-Mureș se poate afirma o revistă literară românească, care ar putea aduna în jurul ei scriitori din întreaga țară.

În perioada „Clipei” a apărut la Târgu-Mureș și culegerea literară „**Cot la cot**” (Vállvete, 1936), alcătuită de publiciștii

Capitolul VII - Ziare și reviste în „Memoriile lui Vasile Netea”

Kertész Ákos și Emil Gherasim. Grupul nostru a fost reprezentat în această culegere prin Vania Gherghinescu, Maximilian Costin, Vlad Stânceanu (Al. Șerban) și Vasile Netea. De la București s-a obținut colaborarea bătrânului luptător umanist Eugen Relgis, a criticului Mihail Ilovici și a poezilor Sașa Pană, Teodor Scarlat, Virgil Carianopol. Unul dintre colaboratori, scriitoarea Alexandra Marcu, fiica morarului din comuna mea natală, a scris câteva poezii în ambele limbi. Culegerea avea totodată și două prefețe, prima în limba română, semnată de primarul Emil Dandea, iar a doua, în limba maghiară, sub semnătura profesorului Antalffy Endre.

Lucrarea s-a bucurat de un remarcabil ecou atât în rândul presei române, cât și a celei maghiare. În legătură cu alcătuirea și editarea ei s-au exprimat, de-a lungul timpului, diferite opinii, unii comentatori voind să dea culegerii un anumit dedesubt tainic și un anumit sens politic, asumându-și chiar și diferite merite. Îmi pare rău că trebuie să-i decepționez, dar mă văd nevoit să precizez că lucrarea respectivă a fost alcătuită de cei doi autori după o prealabilă înțelegere cu mine, eu trebuind să le obțin fondurile necesare tipăririi ei prin intervenția pe lângă primarul Emil Dandea

...Desigur, bucățile din culegere - versuri, evocări, povestiri - nu aveau toate caracter antologic, artistic, lucru remarcat și de profesorul Antalffy în prefață sa, scopul culegerii fiind numai de a demonstra că o activitate „cot la cot” între scriitorii români și maghiari este posibilă și necesară, și că între oameni de bună-credință ea se poate realiza în cele mai bune condiții. Din acest punct de vedere, apărută la Târgu-Mureș, culegerea publiciștilor Kertész Ákos și Emil Gherasim era mai mult decât semnificativă...

Ziarul național-creștin local, „Drum drept”, n-a ținut însă seama de niciunul din aceste considerente și s-a grăbit să persifleze pe autorii acestei inițiative, pe cât de modestă, tot atât de dezinteresată.

În scurtul timp cât a administrat protopopiatul Reghinului, părintele D. Antal a scris și un amplu studiu despre mănăstirile de odinioară ale regiunii... și a editat un almanah pe anul 1927 - „**Calendarul Mureșului**” - în care, pe lângă alte bucăți antologice selecționate din creațiile lui George Coșbuc, Octavian Goga, G. Topârceanu, Emil Gârleanu, I.Al. Brătescu-Voinești, a reprodus și notele de călătorie ale lui Gala Galaction înregistrate cu ocazia unei excursii pe Valea Mureșului, cu care ocazie a trecut prin Toplița, Deda, Suseni, Reghin, Târgu-Mureș. Almanahul lui Antal, care a fost primul calendar românesc tipărit la Reghin, cuprindea totodată și unele bucăți de folclor și etnografie culese de Aurelian Borșianu, precum și unele cataloage de cărți populare cu caracter agricol și cultural destinate cititorilor țărani. Calendarul a apărut și în anul următor, fiind unul dintre cele mai bune ale timpului.

Datorită inițiativei, energiei și sacrificiilor lui Em.I. Cocoș, a apărut și primul număr din ziarul „**Credința**” - credința tineretului în virtuțile și viitorul neamului - care a fost lansat cu prilejul târgului Sângeorzului de la Gurghiu (23 aprilie 1933). Ca și celelalte inițiative ale noastre, „Credința” s-a bucurat și de sprijinul lui Nicoară și al lui Aurel Popp, care au fost primii colaboratori ai ziarului. La „Credința”, Em.I. Cocoș a colaborat

Capitolul VII - Ziare și reviste în „Memoriile lui Vasile Netea”

sub numele lui și sub pseudonimul Ria Zare, iar eu, pe lângă, numele propriu, cu pseudonimele Victor Lucrețiu și Octav Drumaru... Calde articole la „Credința” au scris totodată Nicolae Albu, Alexandru Șara, Alexandru Ceușianu, Aurel Filimon și Emil Dandea de la Târgu-Mureș. Timp de câteva luni cât a apărut (aprilie-septembrie 1933), „Credința” - ținându-se departe de orice preocupări politice de partid - a fost monitorul activității Societății Tinerimii Române din Reghin și jur - conferințe, spectacole teatrale, festivaluri de poezie - și a Despărțământului ASTRA... Înființarea bibliotecii a fost salutată printr-un entuziast articol semnat de Victor Lucrețiu.

Am inclus între copertile cărții acest capitol „Memorii” - Vasile Netea, ediție îngrijită de Dimitrie Poptămaș, întrucât ele reprezintă o extraordinară desfășurare de evenimente, întâmplări, fapte, care s-au petrecut și în arealul cuprins între Mureș și Târnave, localizate în timp, mai cu seamă între cele două războaie mondiale. Nu mi-a fost dat însă până în zilele de astăzi (2010) să am, să pot lectura o asemenea lucrare din care răzbate tumultoasa viață și activitate a unui OM de pe meleagurile mureșene. „*De la un capăt la altul, «Memoriile» sunt marcate de numele a numeroase personalități, intelectuali activi ai vieții istorice, literare și politice pe care Vasile Netea i-a cunoscut*” scrie în *Introducere* prof. Dimitrie Poptămaș. Totodată, cartea, ne introduce în atmosfera de început a publicisticii românești pe aceste meleaguri, cu greutățile și lipsurile inerente ale timpului, cu opreliștile ce i-au fost nu o dată nefavorabile. Din „*Memorii*” am redat pasaje elocvente care marchează apariția, existența în vreme a unor gazete și reviste ce s-au impus sau nu în viața,

în conștiința târgumureșenilor, a reghinenilor, și nu numai. O lume mirifică, captivantă, interesantă conținută în paginile scrise de ilustrul cărturar născut la Deda, așezare de pe Valea Mureșului Superior, pe care l-am cunoscut personal, l-am vizitat în apartamentul său din cartierul bucureștean Drumul Taberei, în care, înspre mijloc de noiembrie 1974, am realizat un interviu brodat pe tematica cărții sale **„O zi din istoria Transilvaniei”**, interviu înregistrat pe bandă magnetică și difuzat de Radio Târgu-Mureș. La câțiva ani de la trecerea în eternitate a publicistului, istoricului Vasile Netea, i-am dedicat o poezie, intitulată *„Oratorul”*, inclusă în volumul meu de versuri **„Necuprinsul gândului”** (Editura ANSID, Târgu-Mureș, 2009). Am fost și am rămas statornic admirator al dedeanului Vasile Netea! Și, ca o addenda:

*Bucuria scrisului
dăinuie
ca o sfântă
și dulce alinare.
Ce-i dincolo de ea?
O nemărginire
de alte
și alte desfătări.
Creatorul
poartă cu el
cumințenia
și sfințenia
cuvântului.*

CONCLUZII

Într-o monografie a presei românești, județul Mureș reprezintă un capitol însemnat nu numai datorită numărului relativ mare de publicații periodice, ci și pentru pulsația vie dezvoltată de majoritatea efemerelor apariții. Zecile de gazete și reviste politice, culturale, literare, pedagogice, școlare, de anuare, almanahuri etc., reprezintă un arsenal publicistic demn de consemnat.

Lăsând la o parte publicațiile de coloratură politică, ba chiar reacționare, avem și tabloul ziarelor, revistelor de atitudine progresistă, care se interferează mișcării de idei interbelice. Dincolo de interesul regional, prin problematica abordată, unele periodice au reușit să trezească curiozitatea cercurilor mai largi de cititori. Fie că au avut un profil precumpănitor politic, cultural, pedagogic sau literar, publicațiile mureșene au răspuns momentului istoric dat, cultivând aspirația generală de creștere a conștiinței naționale a românilor, în numele celor mai pozitive idealuri. Gazete politice ca „Mureșul”, „Viitorul Mureșului”, „Glasul Poporului”, „Glasul șomerilor” au susținut simplu, direct necesitatea unui mediu politic favorabil dezvoltării armonioase a vieții sociale și culturale a acestui ținut.

O intelectualitate clarvăzătoare a condamnat prin scris șovinismul, intuind singura alternativă posibilă conviețuirii

liniștite a tuturor locuitorilor de pe aceste locuri, precum și apropierea pe tărâmul culturii. Semnificativ este faptul că, în anul 1936, a apărut la Târgu-Mureș antologia de literatură română și maghiară a scriitorilor locali, intitulată „Cot la cot” (Vállvete), alcătuită de publiciștii Kertész Ákos și Emil Gherasim. Grupul românilor era reprezentat în această culegere de Vania Gherghinescu, Maximilian Costin, Vlad Stânceanu (Al. Șerban) și Vasile Netea.

Despre antologia „Cot la cot”, revista literară „Clipa” scria că „Autorii, pe care îi felicităm călduros pentru cartea lor, au voit să întindă o punte de apropiere între scriitorii români și unguri. Și ne pare bine că au reușit”.

Diferitele piedici așezate în calea intelectualilor români și, în primul rând, lipsurile materiale justifică viața în general scurtă a periodicelor apărute la Târgu-Mureș, Reghin, Târnăveni, Sighișoara. Apăreau sub impulsul momentului, dispărând însă prematur, fără a-și realiza întrutotul dezideratele programatice. Ca întreaga publicistică transilvăneană, și cea din arealul județului Mureș s-a afirmat ca apărătoare a idealurilor românilor ieșiți de sub asuprirea austro-ungară.

Cunoașterea istoriei, valorificarea tradițiilor culturale, folclorul, promovarea talentelor, comentarea peisajului cultural românesc, combaterea analfabetismului, îmbunătățirea actului de predare în școli, sunt, iată, câteva direcții de acțiune constant urmărite de periodicele mureșene. Unele publicații au apărut interesele țărănimii, cerând o echitabilă reformă agrară.

Subliniez că mișcarea culturală mureșeană a fost, aproape exclusiv, întreținută cu ardoare de unii dascăli „animați de cele mai curate gânduri”, care „s-au străduit să arunce câteva

Concluzii

raze de lumină” într-o regiune unde, cu decenii în urmă, cartea românească fusese aruncată pe ultimul plan, de dominația austro-ungară.

Periodice culturale precum „Astra”, „Gazeta Mureșului”, „Credința”, „Progres și cultură” au adunat în jurul lor un grup de intelectuali care au lucrat în permanență la diminuarea, eradicarea neștiinței de carte. Învățători, profesori, avocați, medici și-au propus să lupte pentru sănătatea culturii, susținând cu ferveare organizarea de biblioteci populare. Erau deciziși să contribuie la înviorarea vieții culturale și naționale a acestui ținut. Se încordau energii pentru „progres și cultură”, pentru integrarea școlii în viața socială.

S-a scris relativ mult în periodicele mureșene. Mulți dintre redactori, colaboratori ai publicațiilor românești, având în față deviza „Per aspera, ad astra” („Pe căi anevoioase, spre stele”), au încercat să înjghebeze o presă bună.

S-au făcut eforturi, s-a cheltuit energie, și dacă nu s-a reușit ridicarea Mureșului la nivelul altor centre publicistice din Transilvania, asta s-a întâmplat, poate, și din cauza unui politicianism nereceptiv la ideile de culturalizare vehiculate stăruitor de către intelectuali.

Răsfoind paginile ziarelor și revistelor mureșene îți dai seama că ele conțin gândurile de mai bine și simțirea tuturor acelor care, prin cuvântul scris, făceau operă de culturalizare a maselor.

Literatură, istorie, politică, economie, folclor, școală, pedagogie, tot ce s-a produs în această zonă a țării, timp de două decenii și ceva, se găsește închis în colecțiile colbuite ale vechilor periodice, care-ți grăiesc însă de zbuciumul epocii respective.

Prin activitatea gazetărească, importantă în multe privințe, ce s-a desfășurat aici, în răstimpul de la 1918 și până în 1940, județul Mureș se înscrie în istorie ca un centru al ziaristicii românești.

Ajuns la sfârșitul lucrării, întocmită după asidue cercetări (pe care nu le consider nici pe departe epuizate), ne putem da seama că o atare incursiune în lumea periodicelor mureșene n-a fost deloc ușoară. Dar, cercetarea ne-a întărit convingerea că merita făcută.

Și, metaforic vorbind, am scris o carte „lungă”, asociată bucuriei „înălțimii mele!”.

INDICI

INDICI DE NUME

A

Agârbiceanu, Ion 41, 43
Akos, Kertész 85, 90
Albu, Corneliu 52, 64
Albu, Nicolae (Istrate Drăgușin)
49, 51, 52, 54, 63, 64, 66, 81, 82,
80, 83, 87
Alexandrescu, Grigore 69
Al-George, Vasile 64
Anderco, C.D. 64
Andreescu, Ladmiss 64
Aniței, Gh. 68
Antalffy, Endre 85
Arghezi, Tudor 52, 83
Aștilean, Tenea 84
Axente, Mihail 52

B

Baciu, Aurel 83
Baciu, Domițian 47, 80
Baciu, Ștefan 64
Barbu, Patriciu 16
Bârcă, I. 61
Bărcănescu, Virgil N. 79
Bengean, Florin 6
Boilă, Zaharia (George
Ohăbeanu) 16
Boiu, Zaharia 16
Boldea, George 52, 56
Borșianu, Aurelian 86
Boșian, A.P. 47, 80

Bozdog, Ion 17, 41, 42, 47, 58,
80, 83

Brătescu-Voinești, I.Al. 86
Bucur, Septimiu 64
Butnariu, Ion 81, 82
Buzea, Ioan 40

C

Călinescu, Armand 25
Câmpeanu, Elie 44, 47, 80
Carianopol, Virgil 85
Ceonța, Teodor 16
Cerna, Panait 69
Ceușianu, Alexandru 31, 43, 49,
52, 64, 87
Chelaru, Traian 64
Chinezul, Ion 17
Ciortea, Grigore 17, 43, 47, 80
Cismaru, Ion (Bebe, Balcsys
Valst, A. Alexen) 52, 83
Ciupe, Aurel 44
Cocoș, Em.I. 48, 49, 86
Colceriu, Augustin 57
Coman, N. 56
Constantin, I.C. 44
Copilu-Cheatră, V. 52, 84
Coșbuc, George 78, 86
Costin, Maximilian 23, 51, 52,
62, 64, 82, 84, 85, 90
Crăciun, Gh.B. 48
Crețu, Nicolae 68, 82
Cristofor, Nic.G. 36

D

Dandea, Emil 26, 41, 54, 84, 82, 85, 87
Dan, Pavel 56
Demetrescu, Mihail 46, 47, 64, 68, 79, 80
Dianu, Romulus 66
Doljean, H. 47, 80
Dragoslav, Ion 78
Dragoș, Mihail 22
Duca, I.G. 25
Duca, Parteniu 82
Duicu, D. (Duicus) 36
Dupont, Arthur 59, 61

E

Eminescu, Mihai 69

F

Fătu, Mihai 24
Filimon, Aurel 17, 43, 49, 50, 55, 64, 87
Furdui, Gh. 25

G

Gârleanu, Emil 86
Garotescu, G. 36
Garotescu, N. 80
Georgescu, Constantin I. (I. Geoconst, Simion Clean) 44
Georgescu, I.M. 44
Georgescu, Nicolae 79
George, Vasile Al. 17, 42, 78
Georgianu, Victor 44
Gherasim, Emil 85, 90

Gherghinescu, Vania 85, 90
Ghila, Iuliu 44
Giurgiuca, Emil 52, 56
Goga, Octavian 86
Gorun, Ion 44

H

Hațieganu, Iuliu 43
Herescu, Panait 44, 45, 80
Hirn, Ladislau 73
Hodoș, Iosif 16
Holircă, Aurel 44, 52
Hondrilă, Vasile 43, 44

I

Ilarian, Alexandru Papiu 16, 55, 67
Ilea, Ion Th. 64
Ilieșiu, Iustin 52
Ilovici, Mihail 85
Ioana, Aurel 63
Ionescu, Marin 63
Iorga, Nicolae 21, 45, 47, 78
Istrati, Panait 61

J

Jecu, I. 47, 80

L

Larchet, René 59, 61
Lazăr, David 64
Lianu, Teofil 64
Lisseanu, G. Popa 27
Luca, Remus 68
Lucrețiu, Victor 36, 49, 79, 87

Indici

Lupescu, Mihai 67

Lupșa, Ioan 67

Lupu, Nicolae 25

M

Madgearu, Virgil 25

Maior, Ioan Pop 16

Maior, Petru 67

Maloș, Ioan 43

Mândrescu, Simion O. 16

Maniu, Iuliu 33

Manu, M. 36

Marcu, Alexandra 85

Mărculescu, Eustațiu 47, 80

Marcu, Traian 61, 77

Mărtinaș, Dumitru 18, 44

Megieșan, Teodor 41

Mesaroșiu, Virgil 73

Miclea, Ion 64

Mircea, Romulus 36

Moldovan, Mihail 48

Mózes Júlia 6

Munteanu, Const. Gheorghe 43

Muntenescu, V.B. 41

N

Netea, Vasile (Victor Lucrețiu, Octavian Drumaru) 6, 36, 38, 44, 45, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 56, 63, 67, 83, 85, 87, 88, 90

Nicoară, Eugen 43, 47, 49, 67, 80

Nicoară, Vladimir 41

Nonea, Ion Covrig 64

O

Ohăbeanu, George 16

Onițiu, Virgil 16, 67

Oprea, Nicolae 48

Oțeleanu, Ilie 36, 37

P

Pană, Sașa 85

Papadima, Ovidiu 60, 61, 77, 78

Papilian, Victor 52, 84

Pătrășcanu, Lucrețiu 38

Pecha, Carol 75

Petra-Petrescu, Nicolae 67

Pintea, Mihail 43

Pogăceanu, Ilisie 41

Popa, George 52

Popa, Septimiu 41

Popa, Traian 17, 43

Pop, Enea 29

Popescu, Gh.St. 68

Popescu, Natalia 68

Popescu, Natalia Gh. 69

Popescu, Simion 16

Popp, Aurel 86

Popp, Aurel I. 49, 64, 68

Popp, Gh.I. 68

Popp, Ladislau Vasile 67

Popp, Vasile 16

Pop-Reteganul, Ioan 67

Poptâmaș, Dimitrie 6, 44, 87

Puia, Ieronim 82

R

Radulescu-Costin, C. 67

Răileanu, Eugen 46

Relgis, Eugen 85
Révész Béla 44
Romanu-Vivu, Constantin 67
Rossignon, Yvonne 52
Rusu, Ioan 16
Rusu, Nicolae 64
Rusu, Simeon 31

S

Sahia, Alexandru 62, 78
Sălăjean, Nicolae 61
Savu, Mircea Ovidiu 57
Scarlat, Teodor 64, 85
Spălățelu, Ion 24
Stanca, Horia 84
Stanca, Radu 52, 84
Stânceanu, Vlad 85, 90
Stancu, Zaharia 66
Stănescu, Alexandru G. 78
Stănescu, Alexandru Gr. 62
Stelian, Apostol 33
Stoica, Gheorghe 64
Streinul, Mircea 64
Suciu, Ioniță 41
Sulica, Nicolae 17, 18, 27, 58,
59

Ș

Șandru, Ilie 43
Șara, Alexandru 50, 52,
Șerban, Al. 85, 90 87
Șerban, Melinte 65
Șerbănuțiu, Iuliu 49
Șincai, Gheorghe 67
Ștefăniu, Constantin 52,
Șularu, Ioan 37, 39, 38, 73, 81

T

Teculescu, Horia 18
Teodoru, Cristache 82
Timiș, Iacob 56, 57
Tîrnăveanu, G. 27
Titulescu, Nicolae 25
Todoran, I.D. 61
Tomșa, Mihai 43, 48
Topârceanu, G. 86
Trombitaș, Partenie 16
Trucă, N. 36
Turbățeanu, I. 77

U

Ursu, Nicolae 64

V

Vancea, Ion 17
Vancea, Zeno 52, 55
Vania, Gherghinescu 64
Viciu, Emil 61, 77
Vinereanu, Victor 63
Vochițoiu, Damian 63
Voinea, Radu Marin 64

Z

Zaharia, E.Ar. 64
Zamfir, O. 68
Zare, Ria 87

INDICE ALFABETIC

A

- Actualitatea (1928-1929)
Almanahul ziarului Târnava Mare (1925/1928)
Almanahul oraşului de reşedinţă Târgu-Mureş şi judeţului Mureş (1939/1940)
Almanahul oraşului municipal Târgu-Mureş (1924)
Anuarul Conservatorului orăşenesc Târgu-Mureş pe anul şcolar...
Anuarul Gimnaziului Român de Stat din Reghin (1921/1922, 1934/1935)
Anuarul Liceului al statusului rom. cat. transilvănean din Târgu-Mureş
Anuarul Liceului de băieţi şi fete „Al. Papiu Ilarian” Târgu-Mureş (1919/1920, 1932/1935)
Anuarul Liceului de fete „Unirea” Târgu-Mureş (1921/1922, 1928/1929)
Anuarul Liceului de Stat „Samuil Micu” din Sărmaş (1922/1923, 1929/1930)
Anuarul Liceului din Sighişoara (1927/1928, 1929/1930, 1932/1933)
Anuarul Şcoalei civile de stat cu limba de predare maghiară Târgu-Mureş
Anuarul Şcoalei comerciale superioare şi elementare de băieţi din Târgu-Mureş
Anuarul Şcoalei de Arte şi Meserii Târgu-Mureş
Anuarul Şcoalei Medii Reformate din Diciosânmartin (Târnăveni)
Anuarul Şcoalei reformate de fete din Târgu-Mureş
Astra (Târgu-Mureş; 1926-1929)
Astra-Reghin (1937-1938)
Avântul (1928)
Avântul obiectiv (1938-1939)

B

Buletinul legilor (1930)

C

Calendarul Funcționarilor Administrativi (1937)

Calendarul Mureșului (1927/1932)

Calendarul Organizației P.N.L. a județului Mureș (1938)

Chez nous... (1926-1927)

Clipa (1936-1937)

Credința (1933)

Curentul juridic (1924-1934)

D

Deșteptarea Târnavelor (1936-1938)

Dreptatea Târnavelor (1934-1938)

Drum drept (1936-1938)

G

Gazeta frizerilor și bărbierilor (1925-1926)

Gazeta Mureșului (1931-1938)

Gazeta Mureșului (1934-1940)

Ghiocelul (1937)

Glasul Poporului (Reghin; 1923-1931)

Glasul Poporului (Târgu-Mureș; 1934)

Glasul șomerilor (1933)

Glasul Târnavei (1927, 1935-1937)

Graiul dăscălesc (1928-1931)

Î

Înainte (1932-1933)

Îndemnul (1924-1927)

Înfrățirea (1928-1930)

Indici

J

Jar și slovă (1937)

L

Lumea noastră (1938-1940)

M

Mașina de Cusut și Bicicleta (1929)

Mișcarea Mureșului (1936-1937)

Mișcarea Târnavelor (1931)

Murăș-Turda (1919-1938)

Mureșul (1922-1938)

Mureșul Agricol (1931)

Mureșul cultural (1929)

O

Ogorul (1920-1922)

Orașul (1923-1940)

P

Plugul (1932)

Povățuitorul școlărimii (1937-1938)

Progres și cultură (1933-1938)

R

Reînvierea Românească (1937-1938)

Renașterea liberală (1933)

Renașterea Mureșului (1939)

Renașterea Națională (1940)

Renașterea Târnavelor (1940)

Revista Școalei Normale de învățători Târgu-Mureș (1938-1940)

Revista tehnică (1923-1924)

Roata (1931-1934)

Românul tîrnăvean (1910-1914, 1919-1936)

S

Sămănătorul (1925-1938)
Scânteia (1923/1924)
Scânteieri (1938-1940)
Straja Mureșului (1931-1932)
Straja Târnavelor (1930-1938)
Stropi de rouă (1935)

Ș

Șoimii (1925/1928/1929)
Știință și progres (1934-1940)

T

Târnavă (1921-1938)
Târnavă Mare (1929)
Toate Legile (1930)

V

Viața Școlară (1923-1924)
Viitorul Mureșului (1925-1926)
Viitorul Târnavelor (1927)
Vocea Târnavei Mari (1922-1929)

INDICE CRONOLOGIC

1910

Românul tîrnăvean

1913

Românul tîrnăvean

1914

Românul tîrnăvean

1919

Murăş-Turda

Românul tîrnăvean

1920

Anuarul Liceului de băieţi şi fete „Al. Papiu Ilarian” Târgu-Mureş

Anuarul Şcoalei Medii Reformate din Diciosânmărtin

Murăş-Turda

Ogorul

1921

Anuarul Liceului de băieţi „Al. Papiu Ilarian” şi Liceului de

fete „Unirea” Târgu-Mureş

Anuarul Şcoalei Medii Reformate din Diciosânmărtin

Murăş-Turda

Ogorul

1922

Anuarul Gimnaziului Român de Stat din Reghin
Anuarul Liceului de băieți „Al. Pariu Ilarian” din Târgu-Mureș
Anuarul Liceului de fete „Unirea” din Târgu-Mureș
Anuarul Școalei de Arte și Meserii din Târgu-Mureș
Anuarul Școalei Medii Reformate din Diciosânmărtin
Murăș-Turda
Mureșul
Ogorul
Târnava Mare

1923

Anuarul Conservatorului Orășenesc din Târgu-Mureș
Anuarul Gimnaziului Român de Stat din Reghin
Anuarul Liceului și statusului rom. cat transilvănean din Târgu-Mureș
Anuarul Liceului de băieți „Al. Pariu Ilarian” din Târgu-Mureș
Anuarul Liceului de fete „Unirea” din Târgu-Mureș
Anuarul Liceului de stat „Samuil Micu” din Sărmaș
Anuarul Școalei de Arte și Meserii din Târgu-Mureș
Anuarul Școalei Medii Reformate din Diciosânmărtin
Glasul Poporului
Murăș-Turda
Mureșul
Orașul
Revista tehnică
Târnava
Târnava Mare
Viața școlară

1924

Anuarul Gimnaziului Român de Stat din Reghin
Anuarul Liceului de fete „Unirea” din Târgu-Mureș
Anuarul Liceului de stat „Samuil Micu” din Sărmaș
Anuarul Liceului, statusului rom. cat. transilvănean din Târgu-Mureș

Indici

Anuarul Școalei comerciale superioare și elementare de băieți din
Târgu-Mureș
Anuarul Școalei Medii Reformate din Diciosânmărtin
Curentul juridic
Glasul Poporului
Îndemnul
Murăș-Turda
Mureșul
Orașul
Revista Tehnică
Târnavă
Târnavă Mare
Viața școlară

1925

Anuarul Conservatorului Orășenesc din Târgu-Mureș
Anuarul Gimnaziului Român de Stat din Reghin
Anuarul Liceului de fete „Unirea” din Târgu-Mureș
Anuarul Liceului de stat „Samuil Micu” din Sărmaș
Anuarul Liceului statusului rom. cat. transilvănean Târgu-Mureș
Anuarul Școalei comerciale superioare și elementare de băieți
Târgu-Mureș
Anuarul Școalei Medii Reformate din Diciosânmărtin
Curentul juridic
Gazeta frizerilor și bărbierilor din Târgu-Mureș
Glasul Poporului
Îndemnul
Murăș-Turda
Mureșul
Orașul
Sămănătorul
Șoimii
Târnavă
Târnavă Hare
Viitorul Mureșului

1926

Anuarul Conservatorului Orășenesc din Târgu-Mureș
Anuarul Liceului de stat „Samuil Micu” din Sărmaș
Anuarul Gimnaziului Român de Stat din Reghin
Anuarul Liceului de fete „Unirea” din Târgu-Mureș
Anuarul Liceului statusului rom. cat. transilvănean Târgu-Mureș
Anuarul Școlii comerciale superioare și elementare de băieți
Târgu-Mureș
ASTRA
Chez nous...
Curentul juridic
Gazeta frizerilor și bărbierilor din Târgu-Mureș
Glasul Poporului
Îndemnul
Mureșul
Orașul
Romanul tîrnăvean
Sămănătorul
Șoimii
Târnava
Târnava Mare
Viitorul Mureșului

1927

Anuarul Conservatorului Orășenesc din Târgu-Mureș
Anuarul Gimnaziului de stat „Samuil Micu” din Sărmaș Anuarul
Gimnaziului Român de Stat din Reghin
Anuarul Liceului de fete „Unirea” din Târgu-Mureș
Anuarul Liceului statusului rom. cat. transilvănean din Târgu-Mureș
Anuarul Școlii comerciale superioare și elementare de băieți
Târgu-Mureș
ASTRA
Calendarul Mureșului
Chez nous...
Curentul juridic

Indici

Glasul Poporului
Glasul Târnavei
Îndemnul
Mureșul
Orașul
Sămănătorul
Șoimii
Târnavă
Târnavă Mare
Viitorul Târnavelor

1928

Actualitatea
Almanachul ziarului Târnavă Mare
Anuarul Conservatorului Orășenesc din Târgu-Mureș
Anuarul Gimnaziului de stat „Samuil Micu” din Sărmaș Anuarul
Gimnaziului Român de Stat din Reghin
Anuarul Liceului de fete „Unirea” din Târgu-Mureș
Anuarul Liceului statusului rom. cat. transilvănean din Târgu-Mureș
ASTRA
Avântul
Calendarul Mureșului
Curentul juridic
Glasul Poporului
Graiul dascălesc
Înfrățirea
Orașul
Românul tîrnăvean
Sămănătorul
Șoimii
Târnavă

1929

Actualitatea
Anuarul Conservatorului Orășenesc din Târgu-Mureș

Anuarul Gimnaziului de stat „Samuil Micu” din Sărmaș
Anuarul Gimnaziului Român de Stat din Reghin
Anuarul Liceului de băieți „Al. Papiu Ilarian” din Târgu-Mureș
Anuarul Liceului de fete „Unirea” din Târgu-Mureș
Anuarul Liceului statusului rom. cat. transilvănean din Târgu-Mureș
Anuarul Școalei comerciale superioare și elementare de băieți
Târgu-Mureș
ASTRA
Avântul
Calendarul Mureșului
Curentul juridic
Glasul Poporului
Graiul dascălesc
Înfrățirea
Mașina de Cusut și Bicicleta
Mureșul cultural
Orașul
Sămănătorul
Șoimii
Târnava
Târnava Mare

1930

Anuarul Conservatorului Orășenesc din Târgu-Mureș
Anuarul Gimnaziului de stat „Samuil Micu” din Sărmaș
Anuarul Gimnaziului Român de Stat din Reghin
Anuarul Liceului de băieți „Al. Papiu Ilarian” din Târgu-Mureș
Anuarul Liceului statusului rom. cat. transilvănean din Târgu-Mureș
Anuarul Școalei comerciale superioare și elementare de băieți din
Târgu-Mureș
Buletinul legilor
Calendarul Mureșului
Curentul juridic
Glasul Poporului
Graiul dascălesc
Înfrățirea
Orașul

Indici

Sămănătorul
Straja Târnavelor
Târnava
Toate Legile

1931

Anuarul Conservatorului Orășenesc din Târgu-Mureș
Anuarul Liceului de băieți „Al. Pariu Ilarian” din Târgu-Mureș
Calendarul Mureșului
Curentul juridic
Gazeta Mureșului
Glasul Poporului
Graiul dăscălesc
Mișcarea Târnavelor
Mureșul Agricol
Orașul
Roata
Sămănătorul
Straja Mureșului
Straja Târnavelor
Târnava

1932

Anuarul Conservatorului Orășenesc din Târgu-Mureș
Anuarul Liceului de băieți „Al. Pariu Ilarian” din Târgu-Mureș
Calendarul Mureșului
Curentul juridic
Gazeta Mureșului
Înainte
Orașul
Roata
Sămănătorul
Straja Mureșului
Straja Târnavelor
Târnava

1933

Anuarul Conservatorului Orășenesc din Târgu-Mureș
Anuarul Liceului de băieți „Al. Pariu Ilarian” din Târgu-Mureș
Credința
Curentul juridic
Gazeta Mureșului
Glasul șomerilor
Înainte
Mureșul
Orașul
Progres și cultură
Roata
Sămănătorul
Straja Târnavelor
Târnavă

1934

Anuarul Conservatorului Orășenesc din Târgu-Mureș
Anuarul Gimnaziului Român de Stat din Reghin
Anuarul Liceului de băieți „Al. Pariu Ilarian” din Târgu-Mureș
Curentul juridic
Deșteptarea Târnavelor
Gazeta Mureșului
Glasul Mureșului
Glasul Poporului
Mureșul
Orașul
Progres și cultură
Roata
Românul tîrnăvean
Sămănătorul
Straja Târnavelor
Stropi de rouă
Știință și Progres
Târnavă

Indici

1935

Anuarul Conservatorului Orășenesc din Târgu-Mureș
Anuarul Gimnaziului Român de Stat din Reghin
Anuarul Liceului de băieți „Al. Pariu Ilarian” din Târgu-Mureș
Deșteptarea Târnavelor
Gazeta Mureșului
Glasul Mureșului
Glasul Târnavei
Orașul
Progres și cultură
Românul tîrnăvean
Sămănătorul
Știință și Progres
Târnavă

1936

Anuarul Conservatorului Orășenesc din Târgu-Mureș
Clipa
Deșteptarea Târnavelor
Drum drept
Gazeta Mureșului
Glasul Târnavei
Mișcarea Mureșului
Mureșul
Orașul
Progres și cultură
Românul tîrnăvean
Sămănătorul
Straja Târnavelor
Știință și Progres
Târnavă

1937

Anuarul Conservatorului Orășenesc din Târgu-Mureș
Astra-Reghin

Calendarul Funcționarilor Administrativi
Clipa
Deșteptarea Târnavelor
Drum drept
Gazeta Mureșului
Ghiocelul
Glasul Mureșului
Glasul Târnavelor
Jar și slovă
Mișcarea Mureșului
Mureșul
Orașul
Povățuitorul școlărimii
Progres și cultură
Reînvierea Românească
Sămănătorul
Straja Târnavelor
Știință și Progres
Târnavă

1938

Anuarul Conservatorului Orășenesc din Târgu-Mureș
Astra-Reghin
Avântul obiectiv
Calendarul Organizației P.N.L. a județului Mureș
Deșteptarea Târnavelor
Drum drept
Gazeta Mureșului
Lumea noastră
Mureșul
Orașul
Povățuitorul școlărimii
Progres și cultură
Reînvierea Românească
Renașterea Mureșului

Indici

Revista Școalei Normale de învățători Târgu-Mureș
Sămănătorul
Scânteieri
Straja Târnavelor
Știință și Progres
Târnava

1939

Almanahul orașului de reședință Târgu-Mureș și județului Mureș
Anuarul Conservatorului Orășenesc din Târgu-Mureș
Avântul obiectiv
Glasul Mureșului
Lumea noastră
Orașul
Renașterea Mureșului
Revista Școalei Normale de învățători Târgu-Mureș
Scânteieri
Știință și progres

1940

Almanahul orașului de reședință Târgu-Mureș și județului Mureș
Glasul Mureșului
Lumea noastră
Orașul
Renașterea Națională
Renașterea Târnavelor
Revista Școalei Normale de învățători Târgu-Mureș
Scânteieri
Știință și Progres

INDICE PE LOCALITĂȚI

Reghin

Anuarul Gimnaziului Român de Stat
Astra
Calendarul Mureșului
Credința
Glasul Poporului
Glasul Șomerilor
Sămănătorul
Toate Legile

Sărmaș

Anuarul Gimnaziului de stat „Samuil Micu”

Sighișoara

Calendarul Funcționarilor Administrativi
Deșteptarea Târnavelor
Glasul Târnavei
Graiul dăscălesc
Mișcarea Târnavelor
Plugul
Renașterea Târnavelor
Roata
Straja Târnavelor
Viața școlară
Viitorul Târnavelor
Vocea Târnavei Mari

Târgu-Mureș

Actualitatea
Anuarul orașului de reședință Târgu-Mureș și județul Mureș
Anuarul Conservatorului Orășenesc
Anuarul Liceului de băieți și fete „Al. Papiu Ilarian”
Anuarul Liceului de băieți „Alexandru Papiu Ilarian”
Anuarul Liceului de fete „Unirea”
Anuarul Liceului statusului rom. cat. transilvănean
Anuarul Școalei superioare și elementare de băieți
Anuarul Școalei de Arte și Meserii
ASTRA
Avântul
Avântul obiectiv
Calendarul Organizației P.N.L. a județului Mureș
Chez Nous...
Clipa
Curentul juridic
Drum drept
Gazeta frizerilor și bărbierilor
Gazeta Mureșului
Ghiocelul
Glasul Mureșului
Glasul Poporului (1929-1934)
Înainte
Îndemnul
Înfrățirea
Jar și slovă
Lumea Noastră
Mașina de Cusut și Bicicleta
Mișcarea Mureșului
Murăș-Turda
Mureșul
Mureșul Agricol
Mureșul cultural
Ogorul

Orașul
Povățuitorul școlărimii
Progres și cultură
Reînvierea
Renașterea Mureșului
Renașterea Națională
Revista Școalei Normale de învățători
Revista tehnică
Scânteia
Scânteieri
Straja Mureșului
Șoimii
Știință și Progres
Viitorul Mureșului

Târnăveni

Anuarul Școalei Medii Reformate
Românul târnăvean (Vasiliu Tătar)
Românul târnăvean (Zaharia Boilă)
Stropi de rouă
Târnavă

FOTOCOPII

ORAȘUL, Târgu-Mureș (1923-1940)

ÎNFRĂȚIREA, Târgu-Mureș (1928-1930)

Anul II. No. 29. Numărul 2 Lei. Târgu-Mureș, 21 August 1932.

gazeta Mureșului

Foale săptămânală pentru răspândirea culturii în popor

ABONAMENTUL: 100 Lei pe an
 Prețul poșt. MUREȘULUI 50 Lei pe an
 Pentru abonajii: 300 Lei pe an

Redactor: Profesor MIHAIL DEMETRESCU
 Adresă: Prefectura Jud. Mureș
 Redacția: Str. Mihail Viteazul 17.

Lupta pentru îndreptarea țării

Planurile de guvernământ ale noului guvern. Ce nevoi gra-
 bice vor fi împlinite.

Este bunul obicei în toate țările, în special în cele care au rămas în urmă, să se angajeze în lupta pentru îndreptarea guvernării, adică să se întindă asupra tuturor domeniilor de activitate a statului și să se realizeze o reformă de ansamblu a administrației publice și a legislației, astfel încât să se realizeze o mai bună guvernare și să se realizeze o mai bună administrație.

În România această luptă a început în urmă cu câțiva ani, când s-a realizat o schimbare de guvernământ și s-a început să se realizeze o mai bună guvernare și să se realizeze o mai bună administrație.

În România această luptă a început în urmă cu câțiva ani, când s-a realizat o schimbare de guvernământ și s-a început să se realizeze o mai bună guvernare și să se realizeze o mai bună administrație.

Instalarea noului guvern

Solemnitatea depunerii jurământului. Semnificativă coexistență a
 M. Sale Regelui, Grăii Suveranului de marie soarelui al țării,
 Răspunsul Primului Ministru.

Clasă de onoare și de onoare în țară
 de la București pentru că în țară
 de la București pentru că în țară
 de la București pentru că în țară

Clasă de onoare și de onoare în țară
 de la București pentru că în țară
 de la București pentru că în țară
 de la București pentru că în țară

Clasă de onoare și de onoare în țară
 de la București pentru că în țară
 de la București pentru că în țară
 de la București pentru că în țară

GAZETA MUREȘULUI, Târgu-Mureș (1931-1938)

GLASUL MUREȘULUI

ORGAN AL PARTIDULUI NAȚIONAL LIBERAL DIN JUD. MUREȘ

ANUL I	Nr. 1
Târgu-Mureș 22 Noiembrie 1934.	
Sub direcția unui comitet.	
Redactor: M. Costin.	
Apare săptămânal. Preț 1.- Lei.	
Abonamentul anual: 100 Lei pentru persoane fizice și 200 Lei pentru instituții.	

„Rostul nostru“

Întotdeauna stăruim să fim în cunoștință de cauză și să fim în măsură să luăm decizii în cunoștință de cauză.

„Rostul nostru“ este o publicație care are ca scop să informeze pe cititorii săi despre toate evenimentele care se petrec în țară și în lume.

„Rostul nostru“ este o publicație care are ca scop să informeze pe cititorii săi despre toate evenimentele care se petrec în țară și în lume.

Trei mari conducători

Const. I. C. Brătianu Președintele partidului național liberal. -- Georgehe Tătărescu Președintele Consiliului de miniștri. -- Alexandru Lapedatu Ministrul Căminului și al Artelor, președintele partidului național liberal din Ardeal.

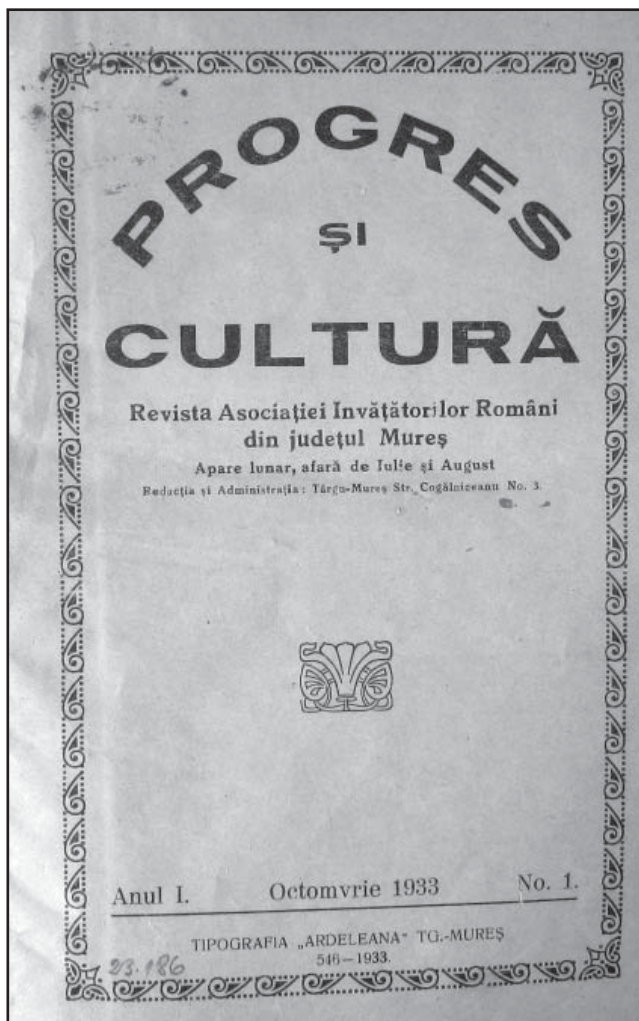
președintele de partid și al noului guvernământ al țării.

În momentul de față țara noastră este în posesia unei guvernări bune și eficiente.

GLASUL MUREȘULUI, Târgu-Mureș (1934-1940)

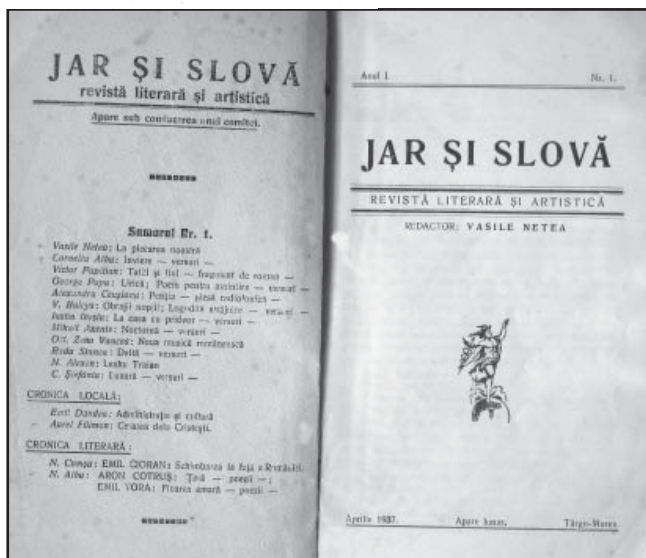
ÎNDEMNUL, Târgu-Mureș (1924-1927)

PROGRES ȘI CULTURĂ, Târgu-Mureș (1933-1938)

CLIPA, Târgu-Mureș (1936 - 1937)

JAR ȘI SLOVĂ, Târgu-Mureș (1937)

LUMEA NOASTRĂ, Târgu-Mureș (1938-1940)

BIBLIOGRAFIE

1. Netea Vasile - *Memorii*, Ediție îngrijită, introducere și indici Dimitrie Poptămaș, Editura NICO, Târgu-Mureș, 2010.

2. Poptămaș Dimitrie și Mózes Júlia - *Publicații periodice mureșene - 1795-1972, Maros megyei idő szaki kiadványok bibliográfiája*, Studiu introductiv de prof.dr. Vasile Netea, postfață de Dimitrie Poptămaș, Târgu-Mureș, Biblioteca Județeană Mureș, 2000.

3. Șerban Melinte - *Cultura mureșeană în memoria cărților*, I., Editura Ardealul, Târgu-Mureș, 2006.

4. Șerban Melinte - *Mărturii prin vreme. Douăzeci de ani de viață culturală pe Mureșul de sus (1920-1940)*, Fundația Culturală „Vasile Netea”, Caiete mureșene - 8, Târgu-Mureș, 1999.

5. Șerban Melinte - „Tradiții”, în „Vatra”, Târgu-Mureș, I, nr. 2, nr. 5, 1971; nr. 3, nr. 4, nr. 5, 1972.

6. Biblioteca Academiei Române, București.

7. Biblioteca Județeană Mureș, cu consultarea tuturor publicațiilor periodice românești apărute între anii 1910-1940, aflate în colecțiile lor.

CUPRINS

Predoslovie.....	5
Din somnul timpulul, spre lumina nemuririi (Lazăr Lădariu)	7
O lucrare de mare interes! (Dimitrie Poptămaș)	11
CAPITOLUL I	
Considerații privind apariția și dezvoltarea presei românești mureșene	15
CAPITOLUL II	
Presa social-politică	20
CAPITOLUL III	
Publicații social-culturale.....	40
CAPITOLUL IV	
Presa literară.....	51
CAPITOLUL V	
Publicații școlare și pedagogice	58
CAPITOLUL VI	
Publicații cu conținut divers.....	72
CAPITOLUL VII	
Ziare și reviste în „Memoriile” lui Vasile Netea	77
Concluzii	89
Indici de nume.....	95
Indice alfabetic	99
Indice cronologic	103
Indice pe localități.....	114
Fotocopii	117
Bibliografie	126

